

Από τη Μικρά Ασία στην Ελλάδα: δρόμοι ιστορίας και πολιτισμού

3^ο ΓΕΛ ΘΗΒΑΣ 2017-18

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ ΜΑΘΗΤΕΣ

Θεμελή Μαριάννα

Παπαδόπουλος Παναγιώτης

Πλιακοστάμου Ελένη

Παύλου Αλέξανδρος

Σάλτας Ευάγγελος

Σελέκος Νικόλαος

Σκούμα Αλεξάνδρα

Σχίζα Αικατερίνη

Σωτηρίου Σοφία

Τζαβίδας Ζήσης

Τζουμανέκα Μαριάννα

Τόμπρου Ευδοκία

Τούτουζα Κατερίνα

Τσαρουχά Αφροδίτη

Φωτιάδη Αιμιλία

Χατζηδούρου Μαρία

Χότζα Μαριόλα

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ

Δεληδημητρίου Νατάσσα

(ΠΕ02 Φιλόλογος)

Μικρασιατική Καταστροφή :Το ιστορικό πλαίσιο

Ομάδα:

Χατζηδούρου Μαρία

Πλιακοστάμου Ελένη

Τζουμανέκα Μαριάννα

Χότζα Μαριόλα

Οι εθνικές βλέψεις των Ελλήνων της Μικράς Ασίας φάνηκε ότι γίνονταν πραγματικότητα. Ελληνικός στρατός αποβιβάστηκε στη Σμύρνη στις 15 Μαΐου 1919. Σύντομα η ελληνική παρουσία επεκτάθηκε και σε άλλες περιοχές, γύρω από την κατεχόμενη ζώνη. Τον Ιούλιο του 1920 υπογράφηκε η Συνθήκη των Σεβρών, που μεταξύ άλλων όριζε ότι η περιοχή της Σμύρνης θα βρισκόταν υπό ελληνική διοίκηση και κατοχή για πέντε χρόνια. Ύστερα από την περίοδο αυτή θα μπορούσαν οι κάτοικοι με δημοψήφισμα να αποφασίσουν την προσάρτηση της περιοχής στην Ελλάδα. Το Νοέμβριο του ίδιου χρόνου το κόμμα των Φιλελευθέρων ηττήθηκε στις εκλογές και ο βασιλιάς Κωνσταντίνος επέστρεψε στην Ελλάδα. Αυτό έδωσε την αφορμή στους Συμμάχους να εκφράσουν καθαρότερα την αλλαγή της στάσης τους απέναντι στην Ελλάδα. Συγχρόνως το εθνικό κίνημα των Τούρκων με επικεφαλής τον Μουσταφά Κεμάλ γινόταν διαρκώς ισχυρότερο τόσο στο εξωτερικό όσο και στο εσωτερικό της Τουρκίας.

Ο μικρασιατικός πόλεμος έληξε τον Αύγουστο του 1922 με ήττα και υποχώρηση του ελληνικού στρατού. Χιλιάδες πρόσφυγες, ακολουθώντας το στρατό, άρχισαν να φτάνουν στην Ελλάδα. Ήδη, πριν από τον Αύγουστο του 1922, ελληνικοί πληθυσμοί της Μικράς Ασίας (Πόντου, Κιλικίας, Καππαδοκίας) είχαν εγκαταλείψει τα σπίτια τους και είχαν καταφύγει στη Σμύρνη ή την Ελλάδα.

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

Ο αριθμός πρέπει να ήταν πολύ μεγαλύτερος, αν υπολογίσουμε την υψηλή θνησιμότητα των πρώτων χρόνων λόγω των άθλιων συνθηκών διαβίωσης και των επιδημιών, το μειωμένο αριθμό των γεννήσεων και τη μετανάστευση πολλών προσφύγων σε άλλες χώρες. Στην απογραφή του 1928 καταγράφηκαν 1.220.000 πρόσφυγες. Οι αρρώστιες κατέβαλλαν τους πρόσφυγες που ήταν ταλαιπωρημένοι, πρόχειρα στεγασμένοι και υποσιτίζονταν. Ο τύφος, η γρίπη, η φυματίωση (κυρίως στις πόλεις) και η ελονοσία (κυρίως στην ύπαιθρο) τους θέριζαν. Σύμφωνα με στοιχεία της Κοινωνίας των Εθνών, ένας σημαντικός αριθμός προσφύγων πέθαναν μέσα σ' ένα χρόνο από την άφιξή τους στην Ελλάδα. Εκτός από τις αρρώστιες, οι πρόσφυγες ήταν και ψυχικά τραυματισμένοι από την απώλεια συγγενών και φίλων, της πατρογονικής γης και του ευρύτερου κοινωνικού χώρου όπου είχαν ζήσει.

Στην αρχή το κράτος αντιμετώπισε με τα μέσα που διέθετε τις πρώτες στοιχειώδεις και πιεστικές ανάγκες των προσφύγων: διατροφή, προσωρινή στέγαση, ιατρική περίθαλψη. Κινητοποιήθηκαν επίσης ιδιώτες, ατομικά ή οργανωμένα. Αποφασιστική, ιδιαίτερα για την ιατρική περίθαλψη και την παροχή φαρμάκων, υπήρξε η δραστηριοποίηση στην Ελλάδα ξένων φιλανθρωπικών οργανώσεων. Διενεργήθηκαν έρανοι, οργανώθηκαν πρόχειρα συσσίτια και έγινε προσπάθεια για καθημερινή διανομή ψωμιού, παροχή ρουχισμού και άλλων ειδών πρώτης ανάγκης.

Με την άφιξη των προσφύγων, το έργο της προσωρινής στέγασης ανέλαβε το Υπουργείο Περιθάλψεως, που ενισχύθηκε με έκτακτο προσωπικό. Στη συνέχεια το Ταμείο Περιθάλψεως Προσφύγων (ιδρύθηκε το Νοέμβριο του 1922) ανήγειρε ξύλινα παραπήγματα για τη στέγαση των προσφύγων. Πλήθος ξεπρόβαλαν οι αυτοσχέδιες κατασκευές που χρησίμευαν ως προσωρινά καταλύματα (καλύβες, παράγκες, σκηνές) γύρω από τις πόλεις, σε πλατείες ή στα κενά οικόπεδα των πόλεων. Δεν έμεινε χώρος στεγασμένος που να μη χρησιμοποιήθηκε: σχολεία, εκκλησίες και τζαμιά, στρατώνες, θέατρα, δημόσια κτίρια, αποθήκες, υπόγεια. Επιτάχθηκαν τα άδεια σπίτια σε όλη την Επικράτεια. Καταλήφθηκαν ακόμη και κατοικούμενοι χώροι, οι ένοικοι των οποίων μοιράστηκαν την κατοικία τους με τους πρόσφυγες.

Το πρώτο διάστημα, οι περισσότεροι πρόσφυγες ανέχονταν τις αντίξοες συνθήκες διαβίωσης, θεωρώντας προσωρινή την παραμονή τους στην Ελλάδα. Πίστευαν ότι δεν θα αργήσει η μέρα της επιστροφής. Η αίσθηση αυτής της προσωρινότητας καθυστέρουσε, σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες, την κοινωνική και οικονομική τους ένταξη και την ταύτισή τους με το γηγενή πληθυσμό.

Κοινωνική ενσωμάτωση

Η έλευση και η εγκατάσταση των προσφύγων στην Βοιωτία, όπως και στις άλλες περιοχές, δεν έγινε χωρίς προστριβές και διαμαρτυρίες, καθώς η τοπική κοινότητα αρνήθηκε την άμεση εγγραφή τους στα μητρώα και οι ντόπιοι διεκδίκησαν τα απαλλοτριωτέα κτήματα. Ωστόσο τα ζητήματα αυτά διευθετήθηκαν και η επαφή των προσφύγων με το τοπικό στοιχείο, εγκατεστημένο πολύ πριν την έλευσή τους στην περιοχή (αρβανίτες, βλάχοι, σαρακατσάνοι), επιτεύχθηκε σταδιακά τόσο στο

οικονομικό όσο και στο κοινωνικό και στο πολιτιστικό επίπεδο. Οι μικρασιάτες επεδίωκαν την ένταξη και ενσωμάτωσή τους στη νέα πατρίδα και μέσω των επιγαμιών που συνήψαν με τους ντόπιους, κυρίως μετά τον πόλεμο. Οι μικρασιάτες έφεραν μαζί τους πολιτισμικά ήθη-έθιμα και παραδόσεις, τεχνογνωσία και διατροφικές συνήθειες, τα οποία αποτέλεσαν αντικείμενο πολιτισμικών ανταλλαγών και επιρροών μεταξύ των κατοίκων της περιοχής.

Στον νομό Βοιωτίας έχουν ιδρυθεί και δραστηριοποιούνται σήμερα πολιτιστικοί σύλλογοι μικρασιατών στη Θήβα (από το 2004) και στη Λιβαδειά.

Η καπνοκαλλιέργεια μέχρι το 1922 ήταν τελείως άγνωστη στην επαρχία της Θήβας. Αμέσως μετά την μικρασιατική καταστροφή και την εγκατάσταση πάνω από 1000 οικογενειών προσφύγων, προερχόμενες οι περισσότερες από καπνοπαραγωγικές περιοχές της Μικράς Ασίας, ιδιαίτερα της Σμύρνης και της περιφέρειας της, άρχισε να καλλιεργείται κι εδώ συστηματικά ο καπνός.

Αρκετοί ντόπιοι, είδαν τη νέα ευκαιρία που ανοίγονταν με την τεχνογνωσία που μετέφεραν μαζί τους οι πρόσφυγες και διαθέτοντας χρήματα και χωράφια συνεργάστηκαν μαζί τους στην καλλιέργεια μεγάλων εκτάσεων καπνού. Ελάχιστοι που δεν συνεργάστηκαν με τους ντόπιους (κυρίως με κτηματίες από τις συνοικίες Πυρί και Αγίοι Θεόδωροι) κατάφεραν να πάρουν κάποια καλλιεργητικά δάνεια και έτσι προχώρησαν κι αυτοί στην καλλιέργεια του καπνού.

Παρά το γεγονός όμως, ότι σχεδόν μαζικά οι πρόσφυγες που μόλις εγκαταστάθηκαν στην Θήβα (στην αρχή σε αποθήκες, τσιγκομαχαλάδες, παραπήγματα, μέχρι να χτιστεί ο προσφυγικός συνοικισμός το 1928) στράφηκαν στην καλλιέργεια του καπνού, ελάχιστοι κατάφεραν να αποκτήσουν δική τους γη, είτε γιατί δεν πωλούνταν από τους ντόπιους, είτε γιατί δεν ήθελαν, αφού θεωρούσαν ότι θα επέστρεφαν κάποια στιγμή στις πατρογονικές εστίες.

Έτσι για πρώτη φορά εισήγαγαν στην τοπική οικονομία την «ενοικίαση» των χωραφιών των ντόπιων (κυρίως κτηματιών από τους Αγίους Θεοδώρους, τους οποίους οι πρόσφυγες αποκαλούσαν «μπαστούνάδες», αφού αρέσκονταν να κάθονταν στα καφενεία με τα μπαστούνάκια τους, ενώ η γη τους παρέμενε ανεκμετάλεκτη), με αποτέλεσμα να μη λείπουν και οι προστριβές, ανάλογα με την σημασία που έδιναν οι δύο πλευρές στο ενοίκιο.

Μαρτυρίες Μικρασιατών προσφύγων για την άφιξή τους στην Ελλάδα

1)"Εμείς οι άλλον περιμέναμε τρεις μέρες, ώσπου μπήκαμε σε καΐκια και μπαρκάραμε για τη Μυτιλήνη. Όσπου να πατήσσει το ποδάρι τον ο τούρκικος στρατός στο χωριό, άραζαν καΐκια και μας παίρναν, Πίσω-πίσω στη Μυτιλήνη δεν μας δέχονταν. Δεν είναι και πλούσιος τόπος- από ένα μαζούλι [=σοδειά] περιμένει. Βασανιστήκαμε, κακοκοιμηθήκαμε, κακοφάγαμε, μεγάλη συμφορά πάθαμε. Και ποιός δεν έκλαψε νεκρούς; Και ποιος δεν κακοπάθησε και ποιος δεν κλαίει ακόμα; Μονάχα τα παιδιά που γεννήθηκαν εδώ, τ'ακούνε σαν ψεύτικα παραμύθια"

(Μαρτυρία Απόστολου Μυκονιάτη από το παραθαλάσσιο χωριό Ατζανός, κοντά στην Πέργαμο, απέναντι από τη Λέσβο).

2)"Πήγαμε πάλι στη Θεσσαλία. Βάλαμε καπνά στον Αλμυρό• δουλέψαμε όλοι, νέοι, γέροι, γυναίκες και παιδιά. Είχε όμως ελονοσία και μας θέρισε• πέθαναν οι μισοί. Ο τόπος μας ξεπάστρεψε. Κερδίσαμε πολλά, μα τί τα θες; Μετά φοβηθήκαμε την αρρώστια και πήγαμε στη Θήβα. Μείναμε κι εκεί λίγο και κάναμε καπνά, μετά πήραμε αποζημίωση κι ήρθαμε δω. Μπήκαμε σε καλές δουλειές. Ο αδερφός μου έπιασε δουλειά στο σιδηρόδρομο- εγώ έγινα φορτοεκφορτωτής στο σταθμό. Πήρα και σπιτάκι στην Καισαριανή το '26."(Μαρτυρία Ευάγγελου Γκάλα από το χωριό Κόλντερε, κοντά στη Μαγνησία).

3)"Δεκαπέντε μέρες μείναμε στα βαπόρια. Έπειτα φτάσαμε στον Πειραιά. Απ' τον Πειραιά μόνο τα σύρματα ξέρω. Στα σύρματα είκοσι μέρες μας κρατήσανε. Αμάν, πολύ μας ρεζιλέψανε, πολύ μας βασάνισανε. Μας βάλαν στη σειρά. Τα μικρά και τις γριές απ' τη ρίζα μας κουρεύανε. Έκλαιγα, φώναζα: — Ψάξε με, δες με, δεν έχω ψείρες! Με το ζόρι με κουρέψανε. Σαν κολοκύθι με κάνανε. Πολύν καιρό έπειτα ντρεπόμενα να βγω στην αγορά να ψουνίσω.

Μας γδύσανε. Ό,τι φορούσαμε στον κλίβανο, άντε, τα βάλανε. Παπούτσια δεν είχαμε έπειτα να φορέσουμε. Μας δίνανε να φάμε. Είχαμε και μαζί μας. Όμως στην καραντίνα μεγάλο ρεζιλίκι, μεγάλο σεφιλίκι [=κακοπάθεια] ήτανε. Είκοσι μέρες κράτησε."

(Μαρτυρία Καλλισθένης Καλλίδου από το χωριό Φερτέκι της Καππαδοκίας, κοντά στη Νίγη).

4)"Όταν ήρθαμε στη Χίο ήμαστε περισσότεροι από τους ντόπιους. Υποφέραμε εμείς, αλλά υπόφερε κι η Χίος πολύ. Ούτε αγκάθια δεν είχαν μείνει. Άλλος πήγαινε για ξύλα, άλλος για κουκουνάρες ... Μας κυνηγούσαν πολύ οι αγροφύλακες κι όλος ο κόσμος. Άλλος ζητιάνευε, άλλος πήγαινε στα περιβόλια. Ό,τι έβρισκε ο καθένας, έπαιρνε για να ζήσει."

(Μαρτυρία Νικολάου Παπανικολάου από το χωριό Σαζάκι που βρίσκεται

στη χερσόνησο της Ερυθραίας, απέναντι από τη Χίο).

5) Υπερήλικας πρόσφυγας από το Πλατανάκι λέει χαρακτηριστικά:

«Εμείς λεγόμαστε Μακρίνοι, αλλά η καταγωγή μας είναι από το Λιβίσι, από τη Μάκρη περίπου 10 χιλιόμετρα. Εκεί οι άνθρωποι ασχολούνταν με την τέχνη. Τέχνη και εμπόριο. Γεωργία δεν είχαμε. Είχαμε μεν χωράφια, αλλά λίγοι ήταν αυτοί που τα εργάζονταν σαν περιβόλια. Τα δίνανε στους Τούρκους και τα καλλιεργούσαν»

Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

Η ελληνική κυβέρνηση, μπροστά στο τεράστιο έργο της περίθαλψης και αποκατάστασης των προσφύγων που έπρεπε να αναλάβει, ζήτησε τη βοήθεια της Κοινωνίας των Εθνών (ΚΤΕ). Με πρωτοβουλία της ΚΤΕ, το Σεπτέμβριο του 1923 ιδρύθηκε ένας αυτόνομος οργανισμός με πλήρη νομική υπόσταση, η Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων (ΕΑΠ), με έδρα την Αθήνα. Βασική αποστολή της ήταν να εξασφαλίσει στους πρόσφυγες παραγωγική απασχόληση και οριστική στέγαση.

Η διάκριση σε «αστούς» και «αγρότες»>>

Η κινητικότητα των προσφύγων υπήρξε μεγάλη, ιδιαίτερα κατά τα πρώτα χρόνια. Οι πρόσφυγες γύριζαν από περιοχή σε περιοχή προκειμένου να βρουν το μέρος με τις καλύτερες συνθήκες για εγκατάσταση. Πολλοί πρόσφυγες, αν και δεν ήταν γεωργοί, είχαν δεχτεί ή ζητήσει να

αποκατασταθούν ως αγρότες για να επωφεληθούν από τα δάνεια και τις παροχές της ΕΑΠ. Άλλοι πάλι μετακινούνταν προς τα αστικά κέντρα με σκοπό να παρουσιαστούν ως «αστοί» και να πάρουν με αυτόν τον τρόπο την αποζημίωση που δινόταν στους αστούς ανταλλάξιμους.

Υπήρξε μέριμνα να αποκτήσουν οι πρόσφυγες απασχόληση ίδια ή συναφή με αυτή που είχαν στην πατρίδα τους. Έτσι, έγινε προσπάθεια από την ΕΑΠ να εγκατασταθούν γεωργοί πρόσφυγες στα μέρη όπου θα μπορούσαν να συνεχίσουν τις καλλιέργειες που ήδη γνώριζαν. Καλλιεργητές δημητριακών εγκαταστάθηκαν σε πεδινά μέρη της Μακεδονίας και της Δυτικής Θράκης, καπνοπαραγωγοί σε κατάλληλα εδάφη στην Ανατολική Μακεδονία και τη Δυτική Θράκη, αμπελουργοί στην Κρήτη και σηροτρόφοι στο Σουφλί, την Έδεσσα και αλλού.

Οι πρόσφυγες στη Θήβα

Οι πρόσφυγες της Θήβας και του οικισμού Πλατανάκι απόγραπτηκαν στα δημοτικά αρχεία στο «Πρόχειρον πληροφοριακόν βιβλίον δια προσφυγικάς οικογενείας», στο οποίο περιλαμβάνονται 1369 εγγραφές.

Στη Λιβαδειά δημιουργήθηκε το 1929 ένας προσφυγικός συνοικισμός (ο Άγιος Μελέτιος) ο οποίος κατοικήθηκε από 150 οικογένειες. Η καταγωγή τους ήταν από την περιφέρεια των Σωκίων της Μ. Ασίας και ασχολήθηκαν ως επί το πλείστον με τη γεωργία.

Τέλος, λίγες (4-5) οικογένειες, συγγενικές μεταξύ τους, με καταγωγή από τα Σώκια και το Κελεμπέσι της Μ. Ασίας εγκαταστάθηκαν στον παραλιακό οικισμό Σαράντη της Δομβραϊνας και ασχολήθηκαν αρχικά με την γεωργία και στη συνέχεια με την αλιεία.

Η καπνοκαλλιέργεια αναπτύχθηκε στην περιφέρεια της Θήβας (Καπαρέλι, Πλαταίες, Μελισσοχώρι, Μουρίκι κ.ά), όπως αναφέρθηκε, μετά την εγκατάσταση των προσφύγων (1923-24). Σημειώνεται χαρακτηριστικά ότι το 1911 καλλιεργούνταν 28 στρ. με καπνό και το 1929 13.709 στρ. με πιο διαδεδομένη την ποικιλία «Μυρωδάτα Σμύρνης».

Ο τόπος προέλευσης

Η ΕΑΠ επιδίωξε ώστε οι πρόσφυγες που προέρχονταν από τον ίδιο οικισμό ή έστω την ευρύτερη περιοχή του να εγκατασταθούν μαζί στο ελληνικό έδαφος. Σ' αυτό εν μέρει οφείλονται και τα τοπωνύμια Νέα Σμύρνη, Νέα Φιλαδέλφεια, Νέα Μουδανιά, Νέα Αλικαρνασός κ.ά. Σε λίγες όμως κοινότητες έγινε αυτό δυνατό. Οι περισσότερες εγκαταστάσεις περιλάμβαναν πρόσφυγες διαφορετικής προέλευσης

Κατανομή των προσφύγων κατά γεωγραφικό διαμέρισμα (1928)

ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
Μακεδονία	638253	52.2%
Στερεά Ελλάδα	306193	25.1%
Δυτ. Θράκη	107607	8.8%
Νησιά Ανατ.	56613	4.6%
Αιγαίου	34659	2.8%
Θεσσαλία	33900	2.8%
Κρήτη	28362	2.3%
Πελοπόννησος	8179	0.7%
Ήπειρος	4782	0.4%
Κυκλάδες	3301	0.3%
Ιόνια νησιά		
ΣΥΝΟΛΟ	1221849	100%

Η ΣΜΥΡΝΗ ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας και κυρίως κατά το 18ο αιώνα ολόκληρη η περιοχή γνώρισε μια εκρηκτική ανάπτυξη των εμπορικών συναλλαγών. Αλλά και κατά τους επόμενους αιώνες οι μικρασιάτες Έλληνες αναδείχτηκαν σε σπουδαίους εμπόρους, άλλοι είχαν βιοτεχνίες, άλλοι ασχολήθηκαν με τραπεζικές δραστηριότητες με αποτέλεσμα πολλοί να αποκτήσουν τεράστιες περιουσίες πράγμα που το αποδεικνύει το υψηλό επίπεδο διαβίωσης πολλών από αυτούς με τα αρχοντικά και πολυτελή σπίτια που σώζονται ακόμη και σήμερα στη Σμύρνη και σε άλλες πόλεις της Μικράς Ασίας.

Οι πόλεις της Μικράς Ασίας πριν την τραγική καταστροφή ήταν μέρη γαλήνης, ησυχίας και ευτυχίας. Ήταν τόποι με καρπερά χώματα που πρόσφεραν πλούτο σε αυτούς που την καλλιεργούσαν. Οι άνθρωποι αγαπούσαν την εργασία, γεγονός που έκανε εύπορη την πλειονότητα του πληθυσμού.

Στις παραλιακές πόλεις και κυρίως στη Σμύρνη η οικονομική ζωή, το εμπόριο, η ναυτιλία, η βιοτεχνία ήταν στα χέρια των Ελλήνων. Οι Έλληνες διακινούσαν τις ξακουστές σταφίδες και τα σύκα της Σμύρνης, το λάδι, το καλαμπόκι και το σουσάμι της. Τα πλούσια μεταλλεία που βρίσκονταν στα περίχωρα της Σμύρνης ανήκαν σε Έλληνες και εκείνοι έκαναν τις εξαγωγές στην Ευρώπη. Τα φημισμένα ανατολικά χαλιά ταξίδευαν επίσης για όλα τα λιμάνια της Ευρώπης και έκαναν ξακουστούς τους τεχνίτες της Σμύρνης.

Η αξία των εμπορικών εξαγωγών από το λιμάνι της υπερέβαινε κατά πολύ την αντίστοιχη των εισαγωγών. Πέρα όμως από το θαλάσσιο εμπόριο θα πρέπει να γίνει ιδιαίτερη αναφορά στην εξάπλωση του σιδηροδρομικού δικτύου που ήταν τότε κάτι το εντυπωσιακό και συνέβαλε σημαντικά στην ανάπτυξη της περιοχής.

ΟΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΧΟΡΟΙ ΚΑΙ ΦΟΡΕΣΙΕΣ ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ

Ομάδα εργασίας: **Θεμελή Μαριάννα**
Παπαδόπουλος Παναγιώτης
Σελέκος Νικόλαος
Τζαβίδας Ζήσης

Οι χοροί της Μικράς Ασίας κατατάσσονται κυρίως σε δύο μεγάλες κατηγορίες, οι οποίες δηλώνουν και τον τρόπο που αυτοί χορεύονται: στους **συρτούς-μπάλλους** και στους **καρσιλαμάδες**. Έχουμε ακόμα τον ζεϊμπέκικο και το τσιφτετέλι.

Οι συρτοί-μπάλλοι στην αρχή χορεύονται με τους χορευτές πιασμένους κυκλικά και στη συνέχεια σε ζευγάρια ελεύθερα στο χώρο, φτιάχνοντας διάφορες φιγούρες. Οι καρσιλαμάδες χορεύονται από μικτά συνήθως ζευγάρια, ο ένας απέναντι από τον άλλον (καρσί).

Το ζεϊμπέκικο χορεύεται μόνο από άντρες, ενώ το τσιφτετέλι μόνο από γυναίκες. Όλοι οι μικρασιάτικοι χοροί συγγενεύουν με αυτούς των νησιών του ανατολικού Αιγαίου, μιας και η θάλασσα δεν αποτελούσε σύνορο-χώρισμα, αλλά δρόμο-μέσο επικοινωνίας.

Οι μικρασιάτικοι χοροί είναι οι παρακάτω:

- **Κανελόριζα.** Χορός με προέλευση τα δυτικά παράλια της Μικράς Ασίας. *Τραγούδι με προέλευση από την επαρχία Λυδίας στα Δυτικά παράλια της Μικράς Ασίας.*
- **Χαρμάν-γερί.** Τουρκόφωνο τραγούδι με προέλευση τα Φάρασσα της Καππαδοκίας. Τον χορό χόρευαν μόνο άντρες σε κύκλο πιασμένοι σταυρωτά. Χορεύονταν στα αλώνια και με τον τρόπο αυτόν πατούσαν την παραγωγή τους.
- **Κόνιαλι (χορός των κουταλιών).** Αντικριστός χορός που χορεύονταν σε όλη την Καππαδοκία μόνο από ζευγάρια γυναικών ή αντρών ή παντρεμένα αντρώγυνα που κρατούν ξύλινα κουτάλια στα χέρια, χτυπώντας τα σύμφωνα με το ρυθμό.
- **Σουρουντίνα.** Μικτός κυκλικός χορός με σταυρωτή λαβή που χορεύονταν σε όλη την Καππαδοκία και πήρε το όνομά του από το σύρσιμο των ποδιών.
- **Άτταρης.** Χορός από τα Αλάτσατα Ερυθραίας της Μικράς Ασίας.
- **Αϊβαλιώτικο Ζεϊμπέκικο.** Χορός αργός, μεγαλόπρεπος, μερακλίδικος και λεβέντικος. Χορεύονταν στις μεγάλες ταβέρνες του Αϊβαλιού.
- **Απτάλικος.** Αντικριστός χορός (είδος ζεϊμπέκικου ή καρσιλαμά). Το όνομά του προέρχεται από την τούρκικη λέξη aptal που σημαίνει «ζαλισμένος», «αργοκίνητος». Μοναχικός (ή αντικριστός) χορός (είδος ζεϊμπέκικου ή καρσιλαμά). Οι κινήσεις του κάθε μεμονωμένου χορευτή είναι ιδιότυπες.
- **Γιωργίτσα.** Αργός αντικριστός χορός από τα Αλάτσατα της Ερυθραίας.
- **Χασαπιά.** Ο Χασάπικος προέρχεται από τη Μ. Ασία. Ήταν ανδρικός χορός και οφείλει την ονομασία του στους Χασάπηδες ή Μακελάρηδες των Βυζαντινών χρόνων. Ο Χασάπικος είναι πολεμικός χορός, ο οποίος χορευόταν από ένα επίλεκτο σώμα του στρατού της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, τους Κασσάπηδες. Στην ελληνική γλώσσα, ο όρος "κασσάπης" έχασε το ένα "σ" και το αρχικό "Κ" έγινε "Χ". Έτσι έχουμε τον "Χασάπη" και το "Χασάπικο χορό". Ενώ είναι καθαρά παραδοσιακός χορός, με τη μεγάλη διάδοση του μπουζουκιού και του μπαγλαμά, άρχισε να χορεύεται στα διάφορα λιμάνια και στις πόλεις (όπως συνέβη και με τον

Ζεϊμπέκικο της Μ. Ασίας), χορογραφήθηκε και εξελίχθηκε σε κάτι τελείως διαφορετικό από την αρχική του προέλευση. Σήμερα χορεύεται σ' όλη την Ελλάδα από άνδρες και γυναίκες και θεωρείται απ' τους ξένους ως ο πιο αντιπροσωπευτικός Ελληνικός χορός.

Καρσιλαμάς. Ο Καρσιλαμάς ή Γαρτσιλαμάς^[1] ανήκει στους Αντικρυστούς χορούς. Αντικρυστά εννοούμε πως οι χορευτές χορεύουν ο ένας απέναντι από τον άλλο. Αλλιώς ο καρσιλαμάς ονομάζεται: **Αντικρυστός**, Καρσιλαμάς και Καρτσιλαμάς. Στα αστικά κέντρα συνοδεύεται με **ρεμπέτικη** μουσική. Η λέξη έχει την ετυμολογία της στην τουρκική λέξη *Karşılama*.

Τον χορό αυτόν τον συναντάμε σε πολλές περιοχές της Ελλάδας όπως στην Σύρο στις Κυκλάδες, στην Ίμβρο, στον Μανταμάδο Λέσβου, στη Μακεδονία, στην Μικρά Ασία, στην Κύθνο, στην Θράκη, στα Γιαννιτσά, στην Καππαδοκία στην Καισάρεια Καππαδοκίας, στην Μαγνησία.

- **Συρτός-Μπάλλος.** Χορός από την περιοχή της Σμύρνης.
- **Τέσσερα μάτια δυο καρδιές.** Χορός από την περιοχή της Αρτάκης.

Μεγάλος στάθηκε ο επηρεασμός των εθίμων και της μουσικής από τα Μικρασιατικά παράλια στα οποία εντοπίζονται κοινοί μουσικοχορευτικοί τύποι.

Παράλληλα συναντάται η έννοια του χορευτικού ζευγαριού (αντρών μεταξύ τους ή γυναικών μεταξύ τους ή άντρα και γυναίκας) που χορεύει αντικριστά (καρσιλαμάδες ή ζεμπέκικο) ή ζευγαρωτά (μπάλλοι).

Παραδοσιακές Ενδυμασίες: Ερυθραία Μικράς Ασίας

Η παραδοσιακή φορεσιά αποτελεί ίσως τη σημαντικότερη έκφανση της λαϊκής τέχνης των κατοίκων μιας συγκεκριμένης περιοχής και έναν από τους κυριότερους τρόπους έκφρασης των ιδιαιτεροτήτων τους. Μέσα από τη μελέτη της μπορούμε να ανιχνεύσουμε νοοτροπίες, κοινωνικές πρακτικές, πολιτιστικές αντιλήψεις, αλλά και ιστορικές μεταβολές, εφόσον το ένδυμα αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της ύπαρξης και της καθημερινότητας του ανθρώπου.

Στη χερσόνησο της Ερυθραίας, η οποία κατοικούνταν σε μεγάλο ποσοστό από ελληνικούς πληθυσμούς, οι τοπικές ενδυματολογικές συνήθειες επηρεάστηκαν και διαμορφώθηκαν από τις επικρατούσες ιστορικές και κοινωνικές συγκυρίες. Χαρακτηριστικό είναι ότι στις συγκεκριμένες φορεσιές μπορούν και συνδυάζονται από τη μία η αυστηρότητα και ο συντηρητισμός που επέβαλλαν οι μικρές κοινωνίες και τα ήθη της εποχής, αλλά και μια

κοσμοπολίτικη και ανάλαφρη διάθεση, από την άλλη, που προέκυπτε προφανώς από τη γειτνίαση με το μεγάλο αστικό κέντρο της Σμύρνης και τα νησιά του Αιγαίου και από τις καθημερινές ασχολίες των κατοίκων.

Όπως συμβαίνει στις περισσότερες περιοχές, έτσι και στην Ερυθραία παρατηρούμε ότι η ανδρική ενδυμασία παρουσιάζει έναν σχεδόν ενιαίο τύπο με ελάχιστες διαφοροποιήσεις. Αντιθέτως, στην περίπτωση των γυναικών οι διαφορές είναι μεγαλύτερες, προφανώς λόγω του περιορισμού της γυναίκας κυρίως στα στενά όρια της πόλης ή του χωριού όπου ζούσε, κάτι που δεν συνέβαινε με την πλειοψηφία των ανδρών, οι οποίοι μετακινούνταν συχνά λόγω των ασχολιών τους.

A. Η ανδρική ενδυμασία

Το γεγονός ότι οι περισσότεροι κάτοικοι των παραλίων της Ερυθραίας προέρχονταν από νησιά τους Ανατολικού Αιγαίου –κυρίως τη Χίο- νησιά των Κυκλάδων, αλλά και από την Εύβοια –κυρίως την περιοχή της Καρυστίας- είχε ως αποτέλεσμα οι ενδυματολογικές τους συνήθειες να έχουν επηρεαστεί από την καταγωγή τους. Σε γενικές γραμμές η φορεσιά των Ερυθραιωτών χαρακτηρίζεται από απλότητα, λιτότητα και αυστηρούς χρωματισμούς, ενώ μπορεί να διακριθεί στην καθημερινή και τη γιορτινή ή σκολιανά.

Το σύνολο της συγκεκριμένης ενδυμασίας ονομαζόταν **σαλβάρι** ή **σαρβάρι** και όσοι την έφεραν αποκαλούνταν σαλβαράδες. Είναι χαρακτηριστικό ότι λόγω του μεγάλου κόστους, οι περισσότεροι άνδρες μπορούσαν να ράψουν μία ή δύο τέτοιες φορεσιές στη ζωή τους. Μάλιστα, στο Μελί της Ερυθραίας, τα αγόρια έραβαν το πρώτο σαλβάρι τους σε ηλικία 18 – 20 ετών.

Βασικό κομμάτι της φορεσιάς ήταν η πολύπτυχη βράκα , που μπορούσε να είναι είτε λίγο πιο πάνω από το γόνατο, για τους νεότερους είτε κάτω από αυτό για τους μεγαλύτερους. Το μήκος των βρακών καθόριζαν και οι ασχολίες των κατόχων τους, καθώς οι αγρότες προτιμούσαν τις πιο κοντές, ενώ οι πλούχοντες και οι έμποροι φορούσαν μακρύτερες. Για τις καθημερινές εργασίες κατασκευάζονταν βράκες από φτηνό ύφασμα –στο Μελί λεγόταν καραμάντουλας- ή ύφασμα που έφτιαχναν οι γυναίκες στην κρεβατή (είδος αργαλειού), ενώ για τις καλές περιστάσεις κατασκευάζονταν βράκες από

τσόχα, μπουρσοβάνικη ή μπουρσεβάνικη, επειδή το ύφασμα ερχόταν από την Προύσα. Τόσο στη μία περίπτωση, όσο και στην άλλη, προτιμούνταν τα σκούρα χρώματα, όπως το μαύρο ή το γερανιό (σκούρο μπλε). Τέλος, οι βοσκοί φορούσαν τα βοσκοβράκια ή τσομπανοβράκια ή ρασοβράκια ή ποτούργκια, από μάλλινο ύφασμα.

Άλλο βασικό κομμάτι της ερυθραιώτικης φορεσιάς είναι το **πουκάμισο**. Το πουκάμισο ήταν συνήθως άσπρο λινό, ενώ τα σκολιανά μπορεί να ήταν και κεντητά. Τα γαμπριάτικα πουκάμισα ήταν συνήθως μεταξωτά, μαγναθένια ή κουκουλάρια, με όρθιο γιακά και φουσκωτά μανίκια.

Στη μέση τοποθετούνταν το **ζουνάρι**. Τις καθημερινές τα ζωνάρια ήταν μάλλινα ή βαμβακερά, πλεχτά ή υφαντά, συνήθως μονόχρωμα. Τα μάλλινα πλεχτά ζωνάρια ονομάζονταν στον Τσεσμέ (Κρήνη) νταλαμπουριά. Παρόμοια ονομασία χρησιμοποιούσαν στα Βουρλά για τα ταλαμπουρούσια, δηλαδή τα παλαιού τύπου ζωνάρια που αποτελούνταν από χρωματιστές ρίγες και ύφασμα τόσο λεπτό που έλεγαν ότι μπορούσε να περάσει μέσα από ένα δαχτυλίδι. Στις σκόλες φορούσαν ζωνάρια από μεταξωτό ύφασμα και σπάνια άφηναν τα κρόσσια να κρέμονται. Μάλιστα, γνωρίζουμε ότι στα Βουρλά τα καλά ζωνάρια ήταν συνήθως μαύρα και είχαν πλάτος 30-40 πόντους και μήκος που σε κάποιες περιπτώσεις ξεπερνούσε τα 3 μέτρα. Χαρακτηριστικό είναι, τέλος, το γεγονός ότι ο τρόπος που έδενε ένας άντρας το ζωνάρι του, έδειχνε, σύμφωνα με την αντίληψη της εποχής, το ζαριφλίκι του, δηλαδή τη λεβεντιά του

Πάνω από το πουκάμισο έμπαινε το **γιλέκο** ή **γελέκι**, κατασκευασμένο συνήθως από τσόχα ίδια με εκείνη της βράκας.

Σε όλες τις περιπτώσεις φαίνεται ότι το γιλέκο κούμπωνε σταυρωτά με μικρά πλεκτά κουμπιά και ήταν διακοσμημένο με **χάρτζα** ή **χάρτζια**, χοντρά στολίδια σε σκούρο χρώμα, πιο περιορισμένα στα καθημερινά και πιο πολλά στα καλά ρούχα. Στο πλαϊνό μέρος του γιλέκου φτιάχνονταν οι **πουζούδες** ή **μπουζούδες**, μικρές λοξές τσέπες, στις οποίες τοποθετούσαν το μικρό χρυσό ρολόι τους ή το **τσακουμάκι** τους, δηλαδή τον αναπτήρα τους. Πολλές φορές στο σημείο αυτό συνήθιζαν να κεντούν τα αρχικά γράμματα του ονόματός τους ή τη χρονολογία που ράφτηκε το ρούχο.

Στα πόδια φορούσαν **κάλτσες**, μάλλινες το χειμώνα, τα **τουλζούκια** ή **τουζλούκια**, και μεταξωτές στις καλές περιστάσεις. Τις κάλτσες συγκρατούσαν οι **καλτσοδέτες** ή **καρτσοδέτες** που άφηναν να κρέμεται μια μεταξωτή ή βαμβακερή φούντα. Την κάλυψη των ποδιών συμπλήρωναν ορισμένες φορές οι περικνημίδες, οι οποίες στο Μελί λέγονταν πιο συγκεκριμένα **τσαντίρνια**. Τα καλύμματα αυτά κατασκευάζονταν κυρίως από τσόχα σκούρου χρώματος και σπανίως άσπρου και πολλές φορές είχαν επάνω κεντημένα χάρτζα. Τέλος, τα συνηθέστερα υποδήματα ήταν τα δερμάτινα **γεμενιά**, ενώ στα Βουρλά φορούσαν και τις **γόβες** ή **μπαρμπάσικα**, δερμάτινα μαύρα παπούτσια με λίγο σηκωτή μύτη και έναν μαύρο φιόγκο.

B. Η γυναικεία ενδυμασία

Όπως έχει ήδη αναφερθεί παραπάνω, οι γυναικείες φορεσιές της Ερυθραίας, παρόλο που αποτελούν σε αδρές γραμμές έναν κοινό ενδυματολογικό τύπο, διαφέρουν σημαντικά σε ορισμένα στοιχεία, πράγμα που καθιστά αναγκαία την ξεχωριστή μελέτη τους. Πιο συγκεκριμένα θα εξεταστούν οι φορεσιές από τα Αλάτσατα, τα Βουρλά, το Μελί και τον Τσεσμέ.

Στις καθημερινές οικιακές εργασίες οι νοικοκυρές φορούσαν στα μαλλιά ένα **φακιόλι** για να τα προστατεύουν και μια **μπροστοποδιά** με δύο **πουζούδες** (τσέπες) για να προστατεύουν τα ρούχα τους. Επίσης, όταν έκαναν αγροτικές εργασίες φορούσαν το **σκιάθι**, ένα πλατύγυρο ψάθινο καπέλο και τις **χέρες**, γάντια με ακάλυπτη την άκρη των δακτύλων, προκειμένου να μην επηρεάζεται η αφή. Τις προφυλάξεις αυτές τις επέβαλαν κατά κάποιον τρόπο, εκτός των άλλων, η μόδα και οι αντιλήψεις της εποχής για την ομορφιά, που ήθελαν τη γυναίκα άσπρη και με περιποιημένα χέρια. Όταν έκανε κρύο έριχναν στην πλάτη τους μία μακριά εσάρπα, τον **μποξά**, που όταν ήταν πιο μικρή σε μέγεθος ονομαζόταν **ποσάκι**.

Τα μαλλιά τους οι παντρεμένες γυναίκες τα σήκωναν σε κότσο, ενώ τα κορίτσια τα έπλεκαν σε δύο πλεξούδες που έπεφταν στους ώμους τους. Επίσης, γνωρίζουμε ότι το 1921 αρκετές νεαρές Αλατσατιανές έκοβαν κοντά τα μαλλιά τους. Τέλος, χαρακτηριστικά ήταν τα **κεφαλομάντιλα**, άσπρα, με σχέδια σταμπωτά ή χρωματιστά, που στις άκρες ήταν στολισμένα με δαντέλες

ή πλεγμένα κρόσια, τα **κοχάκια**. Τα μαντίλια τα έδεναν είτε στο αυχένα, περνώντας τα από το λαιμό και τα ονόμαζαν **μαγουλίκες** είτε στο πάνω μέρος του κεφαλιού, οπότε τα ονόμαζαν **φακιόλια**. Μετά τα μέσα του 19ου άρχισε να εμφανίζεται η αραχνοϋφαντη **γάζα** για την κάλυψη του κεφαλιού και το γυναικείο καπέλο. Τη λιτή σε γενικές γραμμές αλατσατιανή φορεσιά, στόλιζαν **κοσμήματα**, όπως χοντρά κορδόνια με διάφορα νομίσματα, δαχτυλίδια, βραχιόλια με αλυσίδες, οι **μάπες**, σκαλιστά σμυρναϊκού τύπου βραχιόλια και βαριά σκουλαρίκια, τα **καλαθάκια**.

Γ. Η ενδυμασία των παιδιών

Η ενδυμασία των παιδιών στην Ερυθραία, αν και γι' αυτή σώζονται ελάχιστες πληροφορίες, φαίνεται ότι διέφερε από εκείνη των μεγάλων, διατηρώντας, ωστόσο ορισμένα στοιχεία. Έτσι τα κοριτσάκια στον Τσεσμέ φορούσαν είτε ένα πορκάκι με μία φούστα είτε φουστανάκι που έφτανε κάτω από το γόνατο, σε χρώματα όμως χαρούμενα, και στις γιορτές έβαζαν και άσπρο γιακά. Τα μαλλιά τους τα χτένιζαν σε πλεξούδες, τις οποίες στόλιζαν με κοκκαλάκια. Περίπου την ίδια εμφάνιση είχαν και τα κοριτσάκια στο Μελί, για τα οποία προτιμούσαν όμως περισσότερο ευρωπαϊκού τύπου ρομπίτσες και για τις καθημερινές αλατζαδάκια και πολύχρωμα φουστανάκια. Επίσης, τα κοριτσάκια των πιο εύπορων οικογενειών φορούσαν ορισμένες φορές και τα **μαρνέρικα**, δηλαδή ρούχα ναυτικού τύπου.

Τα αγοράκια φορούσαν παντελονάκια που συνήθως έφταναν στη μέση της γάμπας, όχι πολύ φαρδιά μπλουζάκια ή πουκαμισάκι και είχαν κοντά μαλλιά. Στο κεφάλι φορούσαν ψάθινα καπελάκια ή πηλίκια. Στις καλές περιστάσεις τα έντυναν με σκούρα κουστούμια και στο Μελί συνήθιζαν να βάζουν και στα αγόρια **μαρνέρικα**.

ΤΟ ΡΕΜΠΕΤΙΚΟ

ΟΜΑΔΑ

Αλεξάνδρα Σκούμα
Αλέξανδρος Παύλου
Αφροδίτη Τσαρουχά
Σοφία Σωτηρίου
Κατερίνα Τούτουζα

Απαρχές – κοινωνικό και μουσικό κλίμα

Οι απαρχές του ρεμπέτικου έχει προταθεί πως συνδέονται με τα τραγούδια των φυλακών. Η πρώτη αναφορά στα τραγούδια των φυλακών εντοπίζεται στα μέσα του 19ου αιώνα. Στα 1850 ο Γάλλος ευγενής Αππέρ επισκέφτηκε την Ελλάδα για να μελετήσει το πρόβλημα των οθωνικών φυλακών και αναφέρθηκε και στα τραγούδια που ακούγονταν σ' αυτές. Στα τραγούδια των φυλακών αναφέρθηκαν και άλλοι όπως ο Παπαδιαμάντης, ο Δάφνης και ο Καρκαβίτσας ο οποίος επισκέπτεται το Μοριά το 1890 και καταγράφει το 1891 στο περιοδικό "Εστία" (περιοδικό που εξέδιδε ο Γ. Δροσίνης) αρκετά από αυτά.

Μετά την Μικρασιατική καταστροφή επανακάμπτουν για λίγο τα καφέ αμάν κυριαρχεί όμως η οπερέτα (από το 1916 μέχρι το 1928). Η μουσική της ήταν ελληνική και δεν είχε καμία σχέση ούτε με την επιθεώρηση ούτε με τα "αμανετζίδικα". Την δεκαετία του 1930 φθάνουν στο ζενίθ τους τα τραγούδια του κρασιού τα οποία είχαν αρχίσει να γράφονται τα πρώτα χρόνια της οπερέτας. Με την εμφάνιση της δισκογραφίας ο θεατρικός χώρος, που ήταν το μαζικότερο μέσο επικοινωνίας, χάνει έδαφος. Εκεί ίσως πρέπει να αναζητήσουμε τα αίτια της παρακμής της οπερέτας.

Τα μουσικά είδη που αναφέραμε, ρίζωναν σε συγκεκριμένες κοινωνικές συνθήκες. Η ζωή στην Ελλάδα, κατά την περίοδο εκείνη, καθοριζόταν από παράγοντες όπως η εσωτερική και η εξωτερική μετανάστευση, ο διπλασιασμός του ελλαδικού εδάφους το 1912 και η Μικρασιατική καταστροφή του 1922. Τα τραγούδια των προσφύγων, οι οποίοι προέκυψαν από την Μικρασιατική Καταστροφή, σε συνδυασμό με τα δημοτικά, τα νησιώτικα και τα μουσικά είδη που αναφέρθηκαν πιο πάνω αποτέλεσαν το υπόστρωμα που οδήγησε στην δημιουργία των ρεμπέτικων.

Τα ρεμπέτικα είναι κατεξοχήν τραγούδια των πόλεων και ιδιαίτερα των λιμανιών, όπως Σμύρνη, Πόλη, Σύρος, Θεσσαλονίκη, Πειραιάς.

Περίοδοι του ρεμπέτικου

Μέχρι το 1938

Τα πρώτα ρεμπέτικα αναφέρονται κυρίως σε παραβατικές πράξεις και σε ερωτικές σχέσεις ενώ το κοινωνικό στοιχείο στην θεματική είναι περιορισμένο. Στην περίοδο αυτή κυριαρχεί το πειραιώτικο στυλ με κυριότερο εκφραστή τον Μάρκο Βαμβακάρη. Παράλληλα αρχίζουν να γράφουν ρεμπέτικα και οι Σμυρνιοί συνθέτες. Το 1937 εμφανίζεται ο Βασίλης Τσιτσάνης και περίπου την ίδια περίοδο και ο Μανόλης Χιώτης. Το 1936 λογοκρίνεται το τραγούδι του Τούντα "Βαρβάρα". Το 1937 επιβάλλεται από το καθεστώς του Μεταξά γενικευμένη λογοκρισία. Το περιεχόμενο αλλάζει αναγκαστικά. Οι αναφορές στο χασίσι, στους τεκέδες και στους ναργιλέδες εκλείπουν.

1938- περίπου 1960

Τραγούδια γράφονται και κατά τη διάρκεια της κατοχής δεν περνάνε όμως στη δισκογραφία γιατί τα εργοστάσια παραμένουν κλειστά μέχρι το 1946. Από τη στιγμή αυτή κυριαρχεί ο Βασίλης Τσιτσάνης μαζί με την Μαρίκα Νίνου, ο Μανόλης Χιώτης, ο Γιώργος Μητσάκης, ο Γιάννης Παπαϊωάννου. Οι περισσότεροι παλιοί ρεμπέτες μένουν όμως στο περιθώριο. Κατά τη διάρκεια της Κατοχής πεθαίνουν αρκετοί από τους Σμυρνιούς συνθέτες (πχ. Παναγιώτης Τούντας), οι άλλοι όμως, του πειραιώτικου, είναι εν ζωή και με δυσκολία προσπαθούν να συντηρήσουν τους εαυτούς τους. Ο Μάρκος Βαμβακάρης αναφέρει στην αυτοβιογραφία του πως "έτρεχε στα νησιά και στα πανηγύρια". Στην δεκαετία του 1940 εμφανίζεται η Σωτηρία Μπέλλου ενώ στην δεκαετία του 1950 εμφανίζονται δύο πολύ σημαντικοί νέοι τραγουδιστές, ο Στέλιος Καζαντζίδης και ο Γρηγόρης Μπιθικώσης. Το ρεμπέτικο βρίσκει απήχηση σε όλο και μεγαλύτερα στρώματα του πληθυσμού. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να επεκταθεί η θεματολογία του (εμφάνιση αρχοντορεμπέτικων) και να αλλάξουν οι χώροι στους οποίους ακουγόταν. Στα μέσα της δεκαετίας του 1950 οι περισσότεροι ερευνητές τοποθετούν τον θάνατο του ρεμπέτικου.

1960 και μετά

Στη δεκαετία του 1960 νεκρανασταίνεται το ρεμπέτικο. Τα άρθρα που γράφτηκαν, οι φιλότιμες προσπάθειες αρκετών φοιτητών, ο κορεσμός του κόσμου από τα ινδικά, η ηχογράφηση του Επιτάφιου του Θεοδωράκη το 1960, είχαν ως αποτέλεσμα οι δισκογραφικές εταιρείες να αρχίσουν να ηχογραφούν εκ νέου ρεμπέτικα. Ηχογραφήθηκαν μερικά παλιά κυρίως με τις φωνές του Γρηγόρη Μπιθικώση και της Σωτηρίας Μπέλλου. Ρεμπέτες όπως ο Μάρκος και ο Στράτος ξαναβρήκαν δουλειά στα μαγαζιά. Εν τω μεταξύ άρχισαν να διοργανώνονται ρεμπέτικες μουσικές βραδιές όπου ο κόσμος, κυρίως φοιτητές, είχε την ευκαιρία να γνωρίσει παλιούς ρεμπέτες. Το 1961 ο

Χριστιανόπουλος κυκλοφορεί ένα δοκίμιο και διεκδικεί γι' αυτό τον τριπλό τιμητικό τίτλο: της πρώτης ρεμπέτικης βιβλιογραφίας, της πρώτης ανθολογίας ρεμπέτικης στιχουργίας και, ως προς την ανατυπωμένη του μορφή, της πρώτης μονογραφίας επί του αντικειμένου. Το 1968 κυκλοφορεί το βιβλίο του Ηλία Πετρόπουλου "Ρεμπέτικα Τραγούδια". Το βιβλίο που, μάλλον, καθιέρωσε τον όρο "ρεμπέτικα" για τα τραγούδια αυτά. Στις αρχές της δεκαετίας του 1970 πεθαίνουν μερικοί από τους μεγαλύτερους ρεμπέτες (Στράτος 1971, Μάρκος 1972). Από τη στιγμή εκείνη αρχίζουν να δισκογραφούν οι περισσότεροι ρεμπέτες, εκδίδονται βιογραφίες (Βαμβακάρης 1973, Ροβερτάκης 1973, Ρούκουνας 1974, Τσιτσάνης 1979, Μουφλουζέλης 1979 κ.λ.π) και εμφανίζονται πολλές ρεμπέτικες κομπανίες. Ταυτόχρονα ιδρύονται κέντρα για την μελέτη του ρεμπέτικου τραγουδιού και οι πανεπιστημιακοί λαογράφοι αρχίζουν να το μνημονεύουν. Τη δεκαετία του 1980 γυρίζονται ταινίες (Ρεμπέτικο του Κ. Φέρρη με τραγούδια των οποίων η θεματολογία και η μουσική προσομοιάζουν σε αυτά των ρεμπέτικων.), τηλεοπτικές σειρές (Μινόρε της Αυγής), επιθεωρήσεις (Μινόρε της Αλλαγής). Το 1984 πεθαίνει ο Βασίλης Τσιτσάνης και η κηδεία του γίνεται δημοσία δαπάνη. Το ρεμπέτικο καταχωρίζεται ως έγκυρο μουσικό είδος σε έγκυρα διεθνή εγχειρίδια μουσικολογίας (The New Grove Dictionary of Music and Musicians, The New Oxford Companion to Music). Ιδρύονται μουσεία, διοργανώνονται συνέδρια, εγκρίνονται μεταπτυχιακές και διδακτορικές διατριβές. Μερικοί υποστηρίζουν πως το ρεμπέτικο πέθανε. Κάποιοι όμως λένε, πώς μπορεί να θεωρηθεί νεκρό ένα είδος τραγουδιού το οποίο τραγουδιέται ακόμη;

Με την περιοδολόγηση του ρεμπέτικου ασχολήθηκαν, μεταξύ άλλων, ο Ηλίας Πετρόπουλος, ο Στάθης Δαμιανάκος, ο Ντίνος Χριστιανόπουλος, ο Στάθης Gauntlett και οι ερευνητές του Κέντρου Έρευνας και Μελέτης Ρεμπέτικων Τραγουδιών.

Ζητήματα Έρευνας

Το 1947 στην εφημερίδα Ριζοσπάστης ξεκινά η δημοσίευση σειράς άρθρων σχετικά με το ρεμπέτικο. Στη σειρά αυτή, καθώς και στις επόμενες ερευνητικές απόπειρες, τίγονται ζητήματα σχετικά με την κοινωνική φυσιογνωμία και λειτουργία αλλά και με την αισθητική πρόσληψη του συγκεκριμένου μουσικού είδους.

Κοινωνικό πλαίσιο

Οι αρθρογράφοι προσπαθούν να οριοθετήσουν το κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο δημιουργήθηκε το ρεμπέτικο. Παραβατικός υπόκοσμος, λούμπεν, λούμπεν-προλεταριάτο, περιθώριο, στιγμιαίο πέρασμα από την παρανομία, προλεταριοποίηση της αγροτιάς, βίαιη αστικοποίηση είναι μερικές από τις αιτίες που προβάλλουν. Οι περισσότεροι πάντως ρεμπέτες δεν θεωρούσαν τα τραγούδια τους έκφραση του υπόκοσμου.

Χρονολόγηση

Η χρονολόγηση των απαρχών του ρεμπέτικου είναι ένα ακόμη δυσεπίλυτο ζήτημα. Μερικοί τοποθετούν την αρχή στο Βυζάντιο, άλλοι στα μέσα του 19ου αιώνα, ενώ άλλοι στην περίοδο του μεσοπολέμου.

Μουσικά Όργανα-μπουζούκι-μουσικοί δρόμοι-Η πρώτη ηχογράφηση με μπουζούκι

Το ρεμπέτικο χρησιμοποίησε αρκετά όργανα. Το κυριότερο όμως όργανο ήταν το μπουζούκι. Για την ελληνικότητα του μπουζουκιού (και των μουσικών δρόμων που χρησιμοποιούνται στην σύνθεση των τραγουδιών) οι απόψεις των ερευνητών διίστανται. Όργανο που δεν είναι ελληνικό και μειωμένων δυνατοτήτων το χαρακτηρίζουν οι μεν, ελληνικό, η καταγωγή του οποίου χάνεται στην αρχαία Ελλάδα υποστηρίζουν πως είναι οι δε. Η πρώτη ηχογράφηση με μπουζούκι είναι ένα άλλο ζήτημα στο οποίο οι ερευνητές δεν έχουν καταλήξει.

Λαογραφική κατάταξη

Η λαογραφική κατάταξη του μουσικού είδους υπήρξε επίσης αιτία διαφωνίας για τους αρθρογράφους-ερευνητές. Δημοτικό, αστικό λαϊκό, αστικό δημοτικό. Αυτές είναι οι προτάσεις.

Ετυμολογία

Ένα ζήτημα που μένει άλυτο ακόμη μέχρι τις μέρες μας είναι η ετυμολογία της λέξης ρεμπέτης. Στην αρχή των σχετικών συζητήσεων δεν δόθηκε μεγάλο βάρος στην ετυμολογία. Αργότερα όμως προσπάθησαν να οριοθετήσουν το κοινωνικό πλαίσιο που δημιούργησε το ρεμπέτικο χρησιμοποιώντας την ετυμολογία. Η προσπάθεια δεν απέδωσε ικανοποιητικά.

Ο όρος ρεμπέτικα κουτσαβάκηδες

Για να αναφερθούμε σ' αυτά τα τραγούδια χρησιμοποιούμε τον όρο ρεμπέτικα. Ο όρος επικράτησε έναντι άλλων (καρίπικα, μάγκικα, μόρτικα κ.λ.π.) και

εισήχθη σχετικά όψιμα. Πρώτη φορά χρησιμοποιήθηκε σε ετικέτες δίσκων για να περιγράψει τραγούδια αρκετά διαφορετικά μεταξύ τους. Ακόμη και στα τραγούδια που σήμερα ονομάζουμε ρεμπέτικα οι λέξεις ρεμπέτης και ρεμπέτικα εμφανίζονται για πρώτη φορά περίπου το 1935. Σ' αυτό το σημείο να αναφέρουμε πως οι ρεαλιστές πεζογράφοι του ύστερου 19ου αιώνα περιγράφουν την περιθωριακή ζωή των πόλεων χρησιμοποιώντας, για τους χαρακτήρες τους, λέξεις όπως μάγκας, αλάνης, μόρτης, βλάμης, ασίκης, χασικλής όχι όμως και την λέξη ρεμπέτης. Αναφέρονται επίσης στους κουτσαβάκηδες, οι οποίοι έδρασαν το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα και οι οποίοι τραγουδούσαν τραγούδια με στίχους δανεισμένους από τα δημοτικά τραγούδια. Οι ίδιοι στίχοι ηχογραφούνται αργότερα ως "ρεμπέτικοι".

Αισθητική - πολιτισμική αξία

Άλλο θέμα που απασχόλησε τους αρθρογράφους και ερευνητές είναι η πολιτισμική αξία του ρεμπέτικου. Και στο ζήτημα αυτό οι απόψεις διίστανται. "Φαινόμενο ξεπεσμού [...] και συνεπώς δεν έχει τίποτε το κοινό με τον πολιτισμό" (Α. Παρίδης) υποστηρίζουν οι μεν, "το μεγάλο σόι το ρεμπέτικο [...]" είναι η μόνη απόδειξη πως έχουμε πολιτισμό" (Γ. Τσαρούχης) οι δε. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Μάνου Χατζηδάκη ο οποίος με τη διάλεξη του 1949 επιβάλλει σε αρκετούς το ρεμπέτικο, ενώ στα τέλη της δεκαετίας του 1970 τα βάζει με τους "ρεμπτεολόγους". Τότε ανέφερε ότι το ρεμπέτικο ήταν "γραφικός ελάσσων μύθος του χθες, που δεν αξίζει την προσοχή που το αποδίδεται σήμερα". Τη στάση του Χατζηδάκη ακολούθησαν αργότερα και ο Η. Πετρόπουλος και ο Ν. Χριστιανόπουλος.

Σχέση του ρεμπέτικου με το δημοτικό τραγούδι και την βυζαντινή μουσική συγγένεια της βυζαντινής με την ανατολική μουσική

Η σχέση του ρεμπέτικου με το δημοτικό τραγούδι και την βυζαντινή μουσική απασχόλησε επίσης τους αρθρογράφους και τους ερευνητές. Αρκετοί, όπως ο Μάνος Χατζηδάκης, θεωρούν πως στο ρεμπέτικο υπάρχουν στοιχεία από το δημοτικό τραγούδι και πως η μελωδική του γραμμή έχει πολλά κοινά με τους ήχους της βυζαντινής μουσικής. Άλλοι, όπως ο Β. Παπαδημητρίου, θεωρούν πως τα ρεμπέτικα χρησιμοποιούν κυρίως "ανατολίτικες σκάλες" και πως τα περισσότερα είναι γραμμένα στους ευρωπαϊκούς τρόπους (μινόρε-ματζόρε). Ένα ακόμη ζήτημα που απασχόλησε τους ερευνητές είναι η συγγένεια της βυζαντινής με την ανατολική μουσική. Ηχογραφήσεις ελληνικών τραγουδιών στις Η.Π.Α.- στην Σμύρνη και στην Πόλη-στην Θεσσαλονίκη Το 1896 γίνεται στην Νέα Υόρκη η πρώτη ηχογράφηση με ελληνικούς στίχους, από τον Μιχάλη Αραχτιντζή, από την εταιρεία BERLINER. Ηχογραφήσεις ελληνικών τραγουδιών, στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα έγιναν και:

Δύο ήταν τα βασικά επιχειρήματα **εναντίον** του ρεμπέτικου.

1. Ότι ήταν κατάλοιπο της μακροχρόνιας τουρκικής σκλαβιάς, επομένως αντεθνικό και απεχθές. Αυτό ήταν το κύριο επιχείρημα ως το 1922, χρονιά της Μικρασιατικής Καταστροφής και του περιορισμού των Ελλήνων στον σημερινό μικρό γεωγραφικό τους χώρο.

2. Μετά το 1922 και την κατακόρυφη αύξηση των τραγουδιών που σχετίζονταν με τα νέα κοινωνικά προβλήματα που δημιούργησαν η προσφυγιά, η φτώχεια και οι κοινωνικές αδικίες (ψυχοτρόπες ουσίες, φυλακίσεις, αναζήτηση καλύτερης τύχης και επιβίωσης με οποιοδήποτε μέσο), προστέθηκαν τα επιχειρήματα «περί υποκόσμου»

Μπορούμε να χωρίσουμε την ιστορία του ρεμπέτικου σε τρεις περιόδους:

- Την περίοδο που κυριαρχεί το σμυρνέικο χρώμα,
- Την κλασική περίοδο και
- Την εποχή της ευρείας διάδοσης και αποδοχής.

1922-1932 : Η εποχή όπου κυριαρχούν τα μουσικά στοιχεία της Σμύρνης.

Μετά την καταστροφή της Σμύρνης ήρθαν στην Ελλάδα περίπου ενάμιση εκατομμύριο πρόσφυγες όπου ανάμεσά τους υπήρχαν και τα μεγαλύτερα ονόματα της μουσικής. Έτσι, στην Αθήνα έσμιζαν και πάλι οι κομπανίες που έπαιζαν στη Σμύρνη και στην Πόλη. Τη **Σμυρναϊκή σχολή** την αποτέλεσαν μεταξύ άλλων οι συνθέτες Παναγιώτης Τούντας , Βαγγέλης Παπάζογλου, Γιάννης Δραγάσης (Ογδοντάκης), Σπύρος Περιστέρης κ.α. Υπάρχει όμως και η **Πολίτικη σχολή** με τους Αντώνη Διαμαντίδη (Νταλγκάς), Κώστα Σκαρβέλη, Γρηγόρη Ασίκη, Κώστα Καρπίπη κ.α. Η θεματολογία των τραγουδιών περιλαμβάνει κυρίως ερωτικά αλλά και μάγικα τραγούδια (χασικλίδικα, τραγούδια της φυλακής κτλ).

Τα σμυρναϊκά τραγούδια είναι θεμέλιος λίθος για όλη τη νεότερη ελληνική μουσική.

1932-1942 : Η κλασική περίοδος

Το 1932 κυκλοφορούν οι πρώτες ηχογραφήσεις του Πατριάρχη του ρεμπέτικου τραγουδιού Μάρκου Βαμβακάρη. Μέχρι το 1941 εμφανίζονται οι περισσότεροι από τους δημιουργούς του ρεμπέτικου όπως ο Γιάννης Παπαϊωάννου, ο Απόστολος Χατζηχρήστος, ο Βασίλης Τσιτσάνης, ο Γιώργος Μπάτης , ο Μπαγιαντέρας κ.α. Το 1936 επιβάλλεται η λογοκρισία με τη δικτατορία του Μεταξά. Έτσι, αναφορές σε ουσίες, τεκέδες κτλ λείπουν από τους στίχους των τραγουδιών της εποχής εκείνης.

1942-1952 : Η εποχή της ευρείας διάδοσης και αποδοχής

Από το 1941-1946 οι δισκογραφικές εταιρίες κλείνουν και οι ηχογραφήσεις σταματούν κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής. Μετά την απελευθέρωση το ρεμπέτικο βγαίνει από το περιθώριο. Κορυφαία προσωπικότητα της περιόδου αυτής είναι ο σπουδαίος Βασίλης Τσιτσάνης ο οποίος έπαιξε σημαντικό ρόλο στην ευρεία αποδοχή και καταξίωση του ρεμπέτικου τραγουδιού.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΕΣ-ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΙ

Ρόζα Εσκενάζυ

Ορισμένα από τα τραγούδια ήταν παραδοσιακά, ιδιαίτερα από την Ελλάδα και τη Σμύρνη. Ωστόσο, η σημαντικότερη συνεισφορά της στη τοπική μουσική σκηνή αφορούσε τις ηχογραφήσεις ρεμπέτικων τραγουδιών και, πιο συγκεκριμένα, της Σμυρναϊκής σχολής του ρεμπέτικου τραγουδιού. Κατείχε ξεχωριστή θέση στη δημοτικότητα της μουσικής αυτής μέσα στη λαϊκή κουλτούρα της χώρας κι ακόμη και σήμερα η ιδιαίτερη φωνή της ταυτίζεται με το μουσικό αυτό είδος. Μαζί της εμφανίζονταν ο συνθέτης Παναγιώτης Τούντας, ο βιολιστής Δημήτρης Σέμσης(ή Σαλονικιός), ο Αγάπιος Τομπούλης στο ούτι, ο Λάμπρος Σαββαΐδης στο κανονάκι και ο Λάμπρος Λεονταρίδης στην πολιτική λύρα (ένας από τους πιο στενούς συνεργάτες της). Η καριέρα της δεν άργησε να απλωθεί πέρα από τα σύνορα της Ελλάδας, στην ελληνική διασπορά. Μαζί με τον Τομπούλη ταξίδεψε στην Αίγυπτο, την Αλβανία και τη Σερβία, μέρη στα οποία την υποδέχθηκαν με ιδιαίτερη θερμή όχι μόνο οι τοπικές ελληνικές κοινότητες, αλλά και οι τουρκικές.

Γιοβάν Τσαούς

Ο Γιοβάν Τσαούς ήταν εξαιρετικά ταλαντούχος μουσικός. Έπαιζε πιάνο, βιολί, τζουρά, σάζ, ούτι, μπουζούκι, μπαγλαμά και ταμπουρά και έγραφε στίχους. Δεν ασχολήθηκε επαγγελματικά με τη μουσική αλλά δίδασκε μπουζούκι.

Οι ηχογραφήσεις του Γιοβάν Τσαούς έγιναν την περίοδο 1935-1937. Ο Τσαούς

φέρεται να έχει ηχογραφήσει μόνο 12 δικά του τραγούδια με τις φωνές του Αντώνη Καλυβόπουλου και του Στελλάκη Περπινιάδη.

Ανάμεσα σε αυτά γνωστότερο είναι ίσως το «Πέντε μάγκες στον Περαία».

Τα υπόλοιπα τραγούδια του Γιοβάν Τσαούς φέρονται να είναι τα «Βλάμισσα», «Διαμάντω αλανιέρα», «Γιοβάν Τσαούς», «Γελασμένος», «Παραπονιούνται οι μάγκες», «Κατάδικος», «Μάγκισσα», «Σε μια μικρούλα», «Η Ελένη η ζωντοχήρα», «Ο πρεζάκιος» και το δημοτικοφανές «Δροσάτη Πελοπόννησος».

Λέγεται ότι τους στίχους κάποιων τραγουδιών του δεν τους έγραφε ο ίδιος αλλά η γυναίκα του, Αικατερίνη Χαρμουτζή.

Όπως πολλοί συνθέτες της εποχής (Βαγγέλης Παπάζογλου, Ανέστος Δελιάς, Γιώργος Μπάτης και άλλοι), σταμάτησε να ηχογραφεί το 1937 όταν επιβλήθηκε η λογοκρισία από το καθεστώς του Μεταξά.

Παναγιώτης Τούντας

Συμμετείχε σε διάφορα μουσικά σχήματα που έκαναν περιοδείες εκτός Σμύρνης, για την ψυχαγωγία των Ελλήνων της διασποράς και ταξίδεψε στην Αίγυπτο, την Αβυσσηνία, την Ελλάδα και σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες με ελληνική παροικία. Τα πρώτα χρόνια μετά τη μικρασιατική καταστροφή, έπαιζε σε διάφορα κέντρα σαν μαντολινίστας. Το 1924 αναλαμβάνει τη διεύθυνση του ελληνικού παραρτήματος της γερμανικής "ODEON" στην Αθήνα.

Μουσικά όργανα

Οι Έλληνες κάτοικοι της Σμύρνης αγαπούσαν ιδιαίτερα τη μουσική και το τραγούδι. Η Σμύρνη είχε πολλούς ξακουστούς μουσικούς, οι οποίοι έπαιζαν σε κέντρα των μαχαλάδων και των προαστίων της Σμύρνης, δηλαδή, σε καφενέδες, μπακαλοταβέρνες αλλά και σε σπίτια πλουσίων Ελλήνων σε γάμους, αρραβώνες, βαφτίσια αλλά ακόμα και για κάποιους που ήθελαν να κάνουν καντάδες στις αγαπημένες τους. ~ Οι οργανοπαίχτες στη Σμύρνη έπαιζαν διάφορα όργανα μερικά από τα οποία ήταν γνωστά και στην Ελλάδα. Μετά την εγκατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα, τα όργανα αυτά έγιναν ευρέως γνωστά. Η μουσική, τα τραγούδια και οι χοροί της λαϊκής μας παράδοσης αποτελούν κληρονομιά των Ελλήνων της Μικράς Ασίας.

ΛΑΟΥΤΟ

Το λαούτο είναι έγχορδο όργανο και αποτελείται από ένα μεγάλο αχλαδόσχημο ηχείο που καταλήγει σε ένα μακρύ χέρι (βραχίονα) . Για πρώτη φορά ένα όργανο που μοιάζει με λαούτο εμφανίστηκε στην Αίγυπτο το 1300 π.Χ.

ΝΤΕΦΙ

Το ντέφι είναι μουσικό όργανο που ανήκει στην οικογένεια των κρουστών και αποτελείται από μια μεμβράνη στερεομένη από ένα κυκλικό τελάρο και διάφορα ζεύγη από μέταλλα που κουδουνίζουν. Τα περισσότερα ντέφια που

βλέπει κανείς σήμερα στη δυτική λαϊκή μουσική είναι χωρίς τη μεμβράνη. ~ Το ντέφι παίζεται με διάφορους τρόπους: Κρατώντας το ή στερεώνοντάς το σε μια βάση, κτυπώντας το με το χέρι ή κάποιο ξύλο, κουνώντας το, ή κτυπώντας το στο πόδι. ~ Συναντάται σε διάφορα είδη μουσικής: Αρχαία ελληνική και λαϊκή μουσική, κλασική μουσική, περσική μουσική, γκόσπελ, ποπ και ροκ.

ΟΥΤΙ

Το ούτι μοιάζει πολύ με το λαούτο, είναι ιδιαίτερα διαδεδομένο στις αραβικές χώρες και έχει μικρότερο χέρι.

ΛΥΡΑ

Η λύρα παίζεται με δοξάρι. Ακουστικά, έχει κάποια ομοιότητα με το βιολί. Είναι όμως, διαφορετικός ο τρόπος που κρατείται η λύρα, καθώς δεν ακουμπάει το σκάφος της στο λαιμό του οργανοπαίχτη όπως το βιολί αλλά ακουμπάει συνήθως στο γόνατο του όταν είναι καθιστός ή στηρίζεται στην κοιλιακή χώρα όταν είναι όρθιος. Λόγω του έντονου ακουστικού χαρακτήρα της, αποτελεί συχνά κύριο όργανο στα μουσικά σχήματα, ενώ συνοδεύεται συχνά από λαούτο ή/και νταούλι. Οι Ρωμιοί της Κωνσταντινούπολης είχαν την πολίτικη λύρα (αχλαδόσχημη) ενώ οι Πόντιοι την ποντιακή λύρα ή κεμεντζέ.

ΜΠΑΓΛΑΜΑΣ

Ο μπαγλαμάς ή μπαγλαμαδάκι, (εκ του τουρκικού bağlama), είναι νυκτό μουσικό όργανο, όπως κι ο ταμπουράς, μετεξέλιξη της αρχαιοελληνικής πανδούρας και μικρογραφία του μπουζουκιού, που χρησιμοποιείται στην ελληνική λαϊκή μουσική. Κατά κανόνα έχει τρεις διπλές χορδές. Ο ήχος του μπαγλαμά είναι οξύς. Κάθε χορδή κουρδίζεται μία οκτάβα υψηλότερα από την αντίστοιχη στο μπουζούκι. Ο λόγος που ο μπαγλαμάς έχει μικρότερες διαστάσεις είναι ότι έτσι θα μπορούσαν οι παίκτες να τον κρύψουν εύκολα αφού απαγορευόταν επί τουρκοκρατίας και μετέπειτα επί δικτατορίας.

ΚΑΝΟΝΑΚΙ Ή ΨΑΛΤΗΡΙΟ

Το κανονάκι ή ψαλτήριο αποτελείται από ένα ηχείο σε σχήμα ορθογώνιου τραπέζιου, πάνω στο οποίο είναι τεντωμένες οι 72 χορδές του κατά μήκος των δύο παράλληλων πλευρών του. Το κανονάκι παίζεται πάνω στα πόδια του οργανοπαίχτη με δύο πένες ή νύχια, όπως λέγονται. Ο οργανοπαίχτης με αυτά τσιμπάει τις χορδές, συνήθως με το αριστερό χέρι τις χαμηλές και το δεξί τις ψηλότερες. Το ιδιαίτερο ηχόχρωμα και οι ανεξάντλητες δυνατότητές του βοήθησαν στην εξάπλωσή του και σήμερα ομορφαίνει τις μουσικές όλου του κόσμου.

ΣΑΝΤΟΥΡΙ

Το σαντούρι, σε σχήμα ισοσκελούς τραπεζίου, έχει μεταλλικές χορδές κατά μήκος των δυο παράλληλων πλευρών του. Είναι τοποθετημένο πάνω σε βάση, πάνω από τα γόνατα του οργανοπαίκτη. Πολλές φορές είναι κρεμασμένο στους ώμους, όταν στον γάμο πηγαίνουν να πάρουν τη νύφη, κλπ. Παίζεται με δυο λεπτά ραβδάκια, τις μπαγκέτες, τυλιγμένα στις άκρες με βαμβάκι ή δέρμα. Οι μπαγκέτες, με το άκρο τους γυρισμένο λίγο προς τα πάνω, κρατιούνται ανάμεσα στον δείκτη και το μεσαίο δάκτυλο, με τη βοήθεια του αντίχειρα. Στο παίξιμο χρησιμοποιείται κυρίως ο καρπός του χεριού και λιγότερο τα δάκτυλα. ~ Η πλατιά διάδοση του σαντουριού στον ελλαδικό χώρο οφείλεται στους Έλληνες της Μ.Ασίας που ήρθαν μετά τη μικρασιατική καταστροφή. Το σαντούρι παιζόταν βέβαια και πριν το 1922 στην ηπειρωτική και νησιώτικη Ελλάδα, σε περιορισμένη κλίμακα. Χάρη στις εκφραστικές του δυνατότητες γίνεται γρήγορα ένα από τα απαραίτητα όργανα της "κομπανίας" (κλαρίνο, βιολί, σαντούρι, λαούτο).

ΤΟΥΜΠΕΛΕΚΙ

Το τουμπελέκι είναι ένα ελληνικό κρουστό όργανο χωρίς λαβή, γνωστό από την αρχαιότητα, που το συναντούμε συχνά στην ελληνική παραδοσιακή, λαϊκή και ρεμπέτικη μουσική. Ονομάζεται επίσης ταραμπούκα, στάμνα, ντουμπελέκι, τσιμπουρλέκι ή τουμπερλέκι. ~ Το τουμπελέκι είναι μια μικρογραφία τυμπάνου.

Είναι ανοικτό από κάτω και καλυμμένο με τεντωμένο δέρμα από πάνω. Η βάση του δεν είναι πήλινη σαν της ταραμπούκας, αλλά συνήθως από μέταλλο. Παίζεται με τα χέρια, καθώς το δεξί χέρι "μαρκάρει" τους ισχυρούς χρόνους και το αριστερό τους ασθενείς και συχνά περιλαμβάνει και κουδουνάκια περιμετρικά κρεμασμένα.

Η κουζίνα της μεθ' ημάς Ανατολής

Σάλτας Ευάγγελος

Σχίζα Αικατερίνη

Τόμπρου Ευδοκία

Φωτιάδη Αιμιλία

Διατροφικές συνήθειες :

Η διατροφική συμπεριφορά των Ελλήνων Μικρασιατών διαφέρει από αυτήν των Κωνσταντινουπολιτών. Οι γεωγραφικές και κλιματολογικές συνθήκες του χώρου που διαβίωσαν οι Μικρασιάτες, τα τοπικά προϊόντα, οι επιρροές που δέχθηκαν από εθνότητες με τις οποίες συγκατοίκησαν και η οικονομική ευμάρεια και ευρηματικότητα της Μικρασιάτισσας νοικοκυράς διαμόρφωσαν ξεχωριστό χαρακτήρα από αυτόν της Κωνσταντινούπολης.

Η ζωή στη Σμύρνη ήταν πιο εύκολη και σαφώς πιο ευχάριστη, ιδιαίτερα η κοινωνική ζωή, που είχε αστικά χαρακτηριστικά. Στις γευστικές τους συνήθειες συνυπάρχουν τα παραδοσιακά φαγητά της ενδοχώρας, οι έντεχνες συνταγές της πολιτικής κουζίνας, οι γευστικές συνήθειες των νησιών του Αιγαίου και οι επιρροές της ευρωπαϊκής κουζίνας.

Η διατροφή τους βασιζόταν στα όσπρια, στα λαχανικά, στα ψάρια και στο κρέας. Η ιδιαιτερότητά της κατά κύριο λόγο οφείλεται στην ελαιοπαραγωγή και στην πλούσια ιχθυοπανίδα. Για παράδειγμα, τσιπούρες, πένες, σωλήνες, μπαρμπούνια δεν έβρισκες πουθενά αλλού, ούτε καν στην Πόλη. Τα σταφύλια, οι σταφίδες, το κρασί, το ξίδι, το πετιμέζι δεν έλειπαν από κανένα αγροτικό ή αστικό νοικοκυριό. Στα οπωροπωλεία υπήρχαν τοπικά φρούτα αλλά και εισαγόμενες ποικιλίες. Το καλοκαίρι κάθε σπίτι ετοίμαζε την ετήσια σάλτσα του.

Στις σημαντικές οικογενειακές εκδηλώσεις, αρραβώνες, γάμους, βαφτίσια, απαραίτητο κέρασμα ήταν τα αμυγδαλωτά με σουμάδα, καθώς ο καρπός της αμυγδαλιάς συμβόλιζε την ευγονία. Το γλυκό των Χριστουγέννων ήταν τα σεκέρ λουκούμια (οι κουραμπιέδες) και τα φοινίκια που συμβόλιζαν τον σπαργανωμένο Χριστό και το κυρίως φαγητό το γουρουνόπουλο περιχυμένο με χυμό από νεράντζι.

Το Πάσχα το αρνί είχε γέμιση από ρύζι, αμύγδαλα και κουκουνάρια και το έψηναν στη χόβολη αποβραδής ως το πρωί. Σουβλιστό αρνί ή κατσίκι έφτιαχναν μόνο στα βοσκοτόπια. Από γλυκίσματα, τα γλυκά του κουταλιού – καθαρά ελληνική συνήθεια – ήταν ευρύτατα διαδεδομένα στην Σμύρνη. Διάσημα ανά τον κόσμο και τα σιροπιαστά τους: ο μπακλαβάς, το κανταΐφι, το εκμέκ και τοαραϊγλί σερβιρισμένα με καϊμάκι .

Τα γλυκά του κουταλιού και οι μαρμελάδες συνηθίζονταν και στον Πόντο – τα ετοίμαζαν πάντα το καλοκαίρι. Στις φθινοπωρινές ετοιμασίες παρασκεύαζαν τους γιοχάδες (λεπτό φύλλο πίτας), τον καβουρμά και το λάχανο. Τα γεωργικά και τα κτηνοτροφικά προϊόντα βρίσκονταν σε αφθονία. Οι κάτοικοι των παραλιακών πόλεων είχαν την τύχη να γεύονται και τα νοστιμότερα ψάρια της Μαύρης Θάλασσας: παλαμίδες, καλκάνια, κολιούς και κυρίως τα χαμψιά (γαύρος). Πλούσια ήταν και τα γαλακτοκομικά προϊόντα, γι' αυτό και οι νοικοκυρές δημιούργησαν συνταγές που προέκυψαν από την ανάμειξη γαλακτοκομικών προϊόντων κυρίως με τα παράγωγα του σιταριού.

Από τα λαχανικά το προβάδισμα είχαν το μαύρο λάχανο, τα παντζάρια, οι κολοκύθες, τα σέσκουλα, οι τσουκνίδες. Στην Σμύρνη όμως , η ελιά δεν

ευδοκιμούσε. Έτσι, μαγείρευαν με βούτυρο. Το φαγητό με βάση το κρέας και τα λαχανικά αποτελούσε το γιορτινό τους μενού. Τα σαλιγκάρια και τα μύδια ήταν τα δημοφιλή εδέσματα των νηστειών, ενώ αυγά μαγειρεμένα με διάφορους τρόπους το πρόχειρο και εύκολο φαγητό.

Οι 1.500.000 πρόσφυγες που κατέφυγαν στην Ελλάδα, περίπου 1000 και στην Κύπρο, μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, εκτός από τις μνήμες τους κουβαλούσαν και όλη την παράδοσή τους. Η αστική σμυρναϊκή κουζίνα και η κουζίνα της Ιωνίας, της Καππαδοκίας και του Πόντου, συνέβαλαν στην τελική διαμόρφωση της ελληνικής κουζίνας. Χαρακτηριστικά τους είναι ο εμπλουτισμός της γεύσης με καθετί αρωματικό βότανο ή μπαχαρικό. Δεν ήταν πολύπλοκες συνταγές, όμως, ήταν γεμάτες από χρώματα και μυρωδιές.

Τα φαγητά

Φαγητά με μικρασιατική προέλευση :

- ➔ Γιουβαρλάκια Σμυρνέϊκα
- ➔ Λαχανοκεφτέδες
- ➔ Κεμπάπ γιαουρτλού
- ➔ Ντολμαδάκια γιαλαντζί
- ➔ Αρνίσιο κεμπάπ
- ➔ Ιμάμ μπαϊντί
- ➔ Τραχανάς
- ➔ Ψάρι πλακί
- ➔ Αρνί γιουβέτσι
- ➔ Τας κεμπάπ
- ➔ Μυδοπίλαφο
- ➔ Μπριάμ
- ➔ Παστουρμάς
- ➔ Πιλάφι
- ➔ Πατσάς
- ➔ Η έννοια του “μεζέ”
- ➔ Τα τουρσί

Τα γλυκά

Διάσημα γλυκά που “ήρθαν” από την Μικρασία :

- ➔ Μπουγάτσα
- ➔ Ρυζόγαλο (και γλυκές κρέμες που τρώγονται για πρωινό στη Β. Ελλάδα)
- ➔ Τρίγωνα Πανοράματος
- ➔ Σουσαμένιος χαλβάς
- ➔ Ταχινόπιτα
- ➔ Κουραμπιές
- ➔ Κουλουράκια σμυρναϊκά
- ➔ Τουλουμπάκια
- ➔ Μπακλαβάς

Τα μπαχαρικά, το βότανα της κουζίνας

– « Τα μπαχαρικά , είναι ένα μεγάλο εργοστάσιο, που αν το δουλέψεις σωστά και κάνεις τους σωστούς συνδυασμούς , το αποτέλεσμα θα είναι μαγικό».

Τα μπαχαρικά αυτά όμως κάνουν καλό και στην υγεία μας αν τα χρησιμοποιήσουμε σωστά...

-Αρχόντισσα των μπαχαρικών είναι η **κανέλα**. Προέρχεται από τη φλούδα του δέντρου κιννάμωμον. Χρησιμοποιείται στα γλυκά, αλλά και στα φαγητά. Γνωστή από την αρχαιότητα , περιέχεται στις περισσότερες αφροδισιακές συνταγές.

-Στα εδέσματα της πολίτικης κουζίνας κυριαρχούν τα **πιπέρια**. Μαύρα, κόκκινα, πράσινα, ροζέ, καφέ, δίνουν υπέροχες γεύσεις στα περισσότερα φαγητά, ανοίγουν την όρεξη και βοηθούν στην πέψη. Στην ίδια κατηγορία, το **μπούκοβο** (σπόροι καυτερής πιπεριάς), χρησιμοποιείται σε σάλτσες, στην παρασκευή αλλαντικών, στις σούπες του χειμώνα.

- Το **μπαχάρι** δίνει γεύση δυνατή. Θυμίζει συνδυασμό κανέλας και γαρίφαλου, ταιριάζει πολύ στο κρέας και έχει πολλά αντιοξειδωτικά στοιχεία .

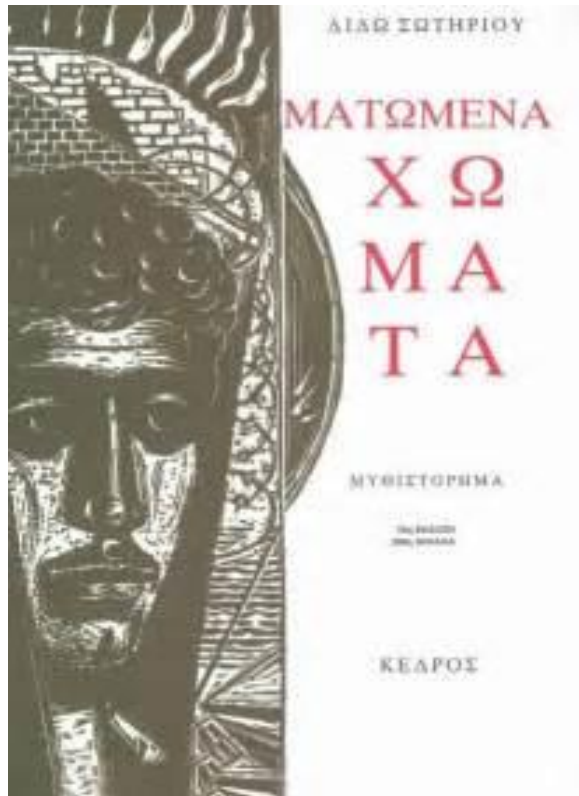
-Το **γλυκάνισο** αρωματίζει σάλτσες, ζυμαρικά, το ρύζι, ποτά (ούζο), γλυκά (κουλουράκια, μπισκότα).

-Η **δάφνη**, φύλλο του γνωστού δέντρου, χρησιμοποιείται ευρύτατα στη μαγειρική, στα κρέατα, στα ψάρια και στη φακή. Στην Πόλη βάζουν δάφνη μέσα σε βάζο με ζάχαρη, την αρωματίζουν και στη συνέχεια με αυτήν τα γλυκά που παρασκευάζουν .

-Το **μαχλέπι**, από κουκούτσι αγριοκερασιάς, χρησιμοποιείται ως αρωματικό για τσουρέκια και κουλούρια .

Η ζωή των Μικρασιατών Ελλήνων μέσα από τη λογοτεχνία

«Κείνοι που έζησαν μέσα στη θύελλα φεύγουν ένας-ένας κι η ζωντανή μαρτυρία τους χάνεται. Χάνονται οι λαϊκοί θησαυροί ή μπαλσαμώνονται στα ιστορικά αρχεία. "Απ' του πεθαμένου το μάτι, μην περιμένεις δάκρυ" λέει μια μικρασιατική παροιμία.

«Στις μνήμες των ζωντανών έσκυψα. Ακούμπησα μ' αγάπη και πόνο τ' αυτί στις καρδιές τους, εκεί που κρατούν τις θύμησης, όπως στο κοινοστάσι τα βάγια και τα στέφανα».

Διδώ Σωτηρίου, απόσπασμα από την εισαγωγή του βιβλίου.

Το τραγικό μυθιστόρημα της Διδώς Σωτηρίου καταφέρνει να ζωντανέψει το ανθρώπινο δράμα των μικρών λαών που σφάζονται στο βωμό των ιμπεριαλιστικών συμφερόντων, να ξεδιπλώσει τις πιο οδυνηρές σελίδες της ελληνικής ιστορίας και να βαθύνει τη συνείδηση του ανθρώπου. Η συγγραφέας παρουσιάζει με εντελώς ωμό τρόπο τις φρικαλεότητες, τον πόνο, το φόβο και τα βασανιστήρια που βίωσαν οι Έλληνες από τους Τούρκους και οι Τούρκοι από τους Έλληνες. Δεν ωραιοποιεί καταστάσεις, απλά καταθέτει γεγονότα.

Η συγγραφέας περιγράφει τις καταστάσεις ρεαλιστικά και μας δημιουργεί πολύ ανάμικτα συναισθήματα. Στην αρχή μας παρουσιάζει τους ανθρώπους με μικρές κωμικοτραγικές ιστορίες της καθημερινότητας προκαλώντας μας από τη μια γέλια από την άλλη λύπη για το άδικο.

Μας γνωρίζει τη Σμύρνη μιας άλλης εποχής. Νιώθουμε ότι βρισκόμαστε και εμείς εκεί εκθαμβωμένοι από τις ομορφιές του τόπου, από τις σχέσεις των ανθρώπων εκεί, αλλά και τον πολιτισμό.

Καθώς όμως τα γεγονότα εξελίσσονται, όλα αλλάζουν. Μας δημιουργείται μια βαθιά θλίψη. Νιώθουμε τον πόνο τους, την αγωνία τους. Μας προκαλούν οργή και θυμό όλα αυτά που τους επέβαλαν οι Τούρκοι, που μέχρι τότε Έλληνες και Τούρκοι ζούσαν σαν αδέρφια.

Παρόλα αυτά υπάρχει μέσα στο μυθιστόρημα η ελπίδα. Η ελπίδα που δεν εγκαταλείπει τους ανθρώπους, ακόμα και στις δυσκολότερες στιγμές τους. Μέσα από τις σελίδες του βιβλίου ξεπηδούν και ζωντανεύουν ο πόνος, τα βασανιστήρια, οι φρικαλεότητες της τότε εποχής, που ακόμα και τώρα επηρεάζουν τις σχέσεις μας με το γειτονικό λαό.

Το βιβλίο παρόλο που στην αρχή εμφάνιζε τα πράγματα απλά, καθημερινά και με τη χαρά να είναι διάχυτη, στο τέλος επικρατούν συναισθήματα θλίψης, θυμού, οργής, αλλά και αγωνίας για το πώς θα τα βγάλουν πέρα στη νέα τους πατρίδα οι ξεριζωμένοι και διωγμένοι από τον τόπο τους Έλληνες...

Πληροφορίες για την Σμύρνη, καθώς και για την ζωή πριν και μετά τον καταστροφικό διωγμό από τους Τούρκους, όπως δίνονται από το βιβλίο και εκφρασμένες με την μορφή ερωτήσεων-απαντήσεων:

Πώς περιγράφεται η αγροτική ζωή και πώς η ζωή στην πόλη (Σμύρνη);

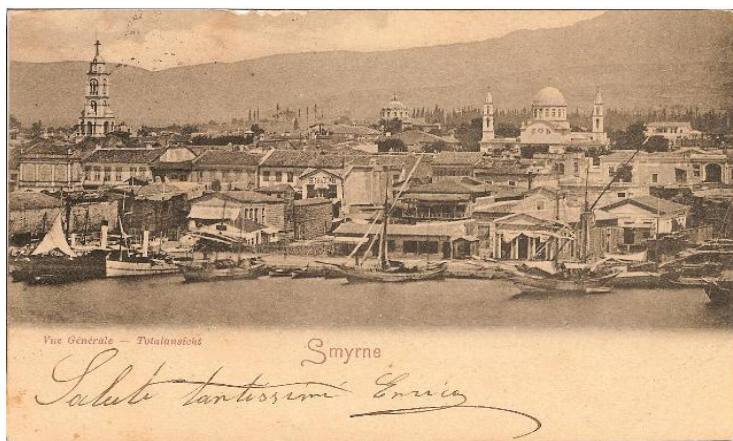
Αγροτική ζωή: Οι άνθρωποι ασχολούνται με βαριές δουλειές, αποκλειστικά χειρονακτικές. Έχουν καλλιέργειες, αμπέλια, ελιές, σύκα, καπνά, βαμβάκι, καλαμπόκι, σιτάρι. Σχεδόν η κάθε οικογένεια είναι αυτάρκης, δηλαδή ότι χρειάζεται το παράγει μόνη της. Τα αγόρια από πολύ μικρή ηλικία αρχίζουν να δουλεύουν στα χωράφια και μάλιστα πολύ σκληρά, περισσότερο από όσο αντέχει η ηλικία τους. Γενικά υπάρχει φτώχεια και μιζέρια. Οι άνθρωποι δίνουν καθημερινά τον αγώνα της βιοπάλης.

Ζωή στην πόλη: Υπάρχει πολυκοσμία, ο ένας δεν ενδιαφέρεται για τον άλλον παρά μόνο κοιτάζει πως να εξυπηρετήσει το συμφέρον του. Υπάρχει οικονομική ανάπτυξη (εμπόριο) και καλύτερη ποιότητα ζωής, τόποι ψυχαγωγίας (θέατρα, σινεμά). Τα σπίτια είναι μαρμάρινα και πολύ πιο μεγάλα. Χρησιμοποιούν τραμ και άμαξες αντί για άλογα στις μεταφορές τους. Έχουν σχολεία, καταστήματα με παιχνίδια, εστιατόρια, ταβέρνες, καφενεία. Οι σχέσεις Ελλήνων και Τούρκων είναι διαφορετικές.

Ποιες ήταν οι κοινωνικές και οικονομικές σχέσεις καθώς και η δομή της οικογένειας;

Κοινωνικές σχέσεις: Γιορτές, γλέντια, πανηγύρια, φιλικές σχέσεις στις γειτονιές, επισκέψεις σε σπίτια, αγαπημένοι Έλληνες και Τούρκοι. Οικονομικές σχέσεις: Ανταλλαγή προϊόντων, έμποροι, φτωχοί αγρότες. Δομή της οικογένειας: Πατριαρχική οικογένεια (ο πατέρας και ο Θεός είναι οι δύο μεγάλες εξουσίες). Η μητέρα ήταν συνέχεια στο σπίτι φρόντιζε τα παιδιά, υπάκουε στον άντρα και ζούσε σαν σκλάβο. Τα αγόρια δούλευαν στα χωράφια.

Ποιες ήταν οι σχέσεις Ελλήνων και Τούρκων; Ποιοι υπέθαλπαν τους τούρκους ενάντια στους Έλληνες;

Οι σχέσεις μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων ήταν άριστες. Τα παιδιά τους όπως και οι ίδιοι ήταν φίλοι. Διασκέδαζαν μαζί, αντάλλαζαν προϊόντα, αλληλοφιλοξενούνταν, αλληλοβοηθούνταν. Οι Τούρκοι συχνά συμμετείχαν σε χριστιανικές γιορτές. Αυτοί που υπέθαλπαν τους Τούρκους ενάντια στους Έλληνες ήταν οι ξένοι και κυρίως οι Γερμανοί. Μετά το 1914 οι Τούρκοι άρχισαν να υποψιάζονται τους Έλληνες επειδή είχαν στα χέρια τους αποκλειστικά το εμπόριο. Έτσι άρχισαν να τους συκοφαντούν, ξεσηκώνοντας τους Τούρκους εναντίον τους.

Τι ένωνε και φίλιωνε τους δύο λαούς; Ποιες ήταν οι αιτίες που άναψαν το μίσος και χώρισαν τους δύο λαούς;

Αυτό που ένωνε τους δύο λαούς ήταν το ότι ανήκαν και ζούσαν στην ίδια πατρίδα. Το γεγονός της φτώχειας ανάγκαζε τους Τούρκους να ζητούν βοήθεια από τους Έλληνες. Αυτό βελτίωνε τις σχέσεις τους, ανέπτυξε φιλίες που τις περισσότερες φορές οδηγούσε και στη φιλοξενία Τούρκων από Έλληνες και αντίστροφα.

Το μίσος ξεκίνησε ανάμεσα στους δύο λαούς όταν επενέβησαν οι ξένες δυνάμεις που ήθελαν να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντά τους.

Τι ήταν για τον ελληνισμό η Σμύρνη πριν από το 1922; Ποια η θέση της μέσα στην Οθωμανική αυτοκρατορία;

Η Σμύρνη ήταν ένα ανεπτυγμένο οικονομικό και πνευματικό κέντρο. Οι Έλληνες βρίσκονταν σε πολύ καλή οικονομική κατάσταση, ασχολούνταν με το εμπόριο και έκαναν συναλλαγές. Αυτό τους επέτρεπε να αναπτύξουν και την πνευματική τους ζωή. Είχαν δικές τους ορθόδοξες εκκλησίες, μιλούσαν ελεύθερα την ελληνική γλώσσα. Αυτή ήταν η γλώσσα που επικρατούσε και

μάλιστα οι Τούρκοι κάτοικοι μιλούσαν ελληνικά αντί Τούρκικα. Γενικά η Σμύρνη ήταν ένα σπουδαίο και σημαντικό κέντρο οικονομικής και πνευματικής ανάπτυξης μέσα σ' ολόκληρη την οθωμανική αυτοκρατορία.

Με ποιους τρόπους προσπαθούσαν οι Τούρκοι να αφανίσουν τον ελληνισμό της Μικρασίας;

Οι Τούρκοι είχαν σχέδιο αφανισμού των Ελλήνων. Μερικοί από τις μεθόδους που χρησιμοποιούσαν ήταν η υποχρεωτική στράτευση στα τάγματα εργασίας (Αμελέ ταμπούρια), τα βασανιστήρια, η πείνα, η σκληρή δουλειά για πολλές ώρες, η βρώμα, οι ψείρες και οι αρρώστιες. Παράλληλα οι Τούρκοι εφάρμοσαν ένα συστηματικό ξεκλήρισμα των Ελλήνων αλλά και των Αρμενίων με τις γενοκτονίες των δύο αυτών λαών.

Τι ήταν τα "Αμελέ Ταμπούρια" και ποιες οι συνθήκες σ' αυτά;

Με την έναρξη του Α' παγκοσμίου πολέμου η Τουρκία βγαίνει στον πόλεμο στο πλευρό των Γερμανών. Στρατολογεί όλους τους υπηκόους της αλλά τους Έλληνες δεν τους στέλνει στη μάχη. Τους στέλνει στα Αμελέ Ταμπούρια. Αυτά ήταν τάγματα εργασίας όπου πήγαιναν οι Έλληνες άντρες Οθωμανοί υπήκοοι ηλικίας 22-40 χρόνων. Οι τούρκοι τα οργάνωναν με σκοπό να αφανίσουν τους Έλληνες. Οι συνθήκες εργασίας ήταν αθλιότατες. Γι' αυτό δικαιολογημένα ονομάζονται και τάγματα θανάτου. Η ζωή εκεί ήταν χειρότερη κι από ζώων. Η πείνα ήταν ανυπόφορη αφού το κράτος τους έδινε για συσσίτιο ένα μαύρο ζουμί. Οι συνθήκες υγιεινής ήταν ανύπαρκτες. Υπήρχαν πολλές μεταδοτικές αρρώστιες από τα μικρόβια, ψείρες, τύφος, βρώμα. Πάρα πολλοί προσβλήθηκαν από αρρώστιες και πέθαναν. Η δουλειά που έκαναν ήταν τόσο βαριά που οδηγούσε στην εξάντληση. Εάν αρνούνταν να υποταχτούν στις διαταγές ή λιποθυμούσαν ξεκινούσαν τα βασανιστήρια που ήταν χειρότερα κι απ' το θάνατο. Πολλοί προτιμούσαν το θάνατο παρά αυτή τη ζωή. Έτσι κάποιοι λιποτακτούσαν, που αυτό σήμαινε σχεδόν σίγουρο θάνατο. Εάν τους έπιαναν, τους έφερναν πίσω, τους μαστίγωναν άγρια και τους περνούσαν ένα βαρύ σιδερένιο χαλκά στο λαιμό που έμενε μόνιμα απάνω τους.

Πώς αντιδρούν οι Έλληνες στους διωγμούς;

Πολλοί λιποτακτούν από τα τάγματα και προτιμούν το θάνατο, αφού τόσο απάνθρωπες ήταν οι συνθήκες εκεί. Οι λιποτάκτες γίνονταν πολλές φορές ομάδες και έβγαιναν στα βουνά και κρύβονταν, αλλά ταυτόχρονα οργανώνονταν και έκαναν ανταρτοπόλεμο. Άλλοι γίνονταν ανάπηροι σκόπιμα για να αποφύγουν τη στράτευση.

Ποιοι βρίσκονται πίσω από το έργο των Τούρκων; και για ποιους λόγους ήθελαν να σβήσουν τον ελληνισμό της Μικρασίας;

Οι συμπαγείς χριστιανικοί πληθυσμοί κρατούσαν στα χέρια τους το εμπόριο, τον πλούτο και τα κλειδιά της Ανατολής. Έπρεπε να φύγουν από τη μέση γιατί ήτανε εμπόδιο για το γερμανικό επεκτατισμό κι αργότερα για τους κεφαλαιούχους που στέκονταν πίσω από την Αντάντ. Επρόκειτο για υπόθεση οικονομικής κυριαρχίας των ξένων μονοπωλίων.

Ποιος ήταν ο ρόλος του επίσημου τουρκικού κράτους στις βιαιοπραγίες που άρχισαν να γίνονται σε βάρος των Ελλήνων και των Αρμενίων;

Το επίσημο τουρκικό κράτος όχι μόνο δεν εμπόδιζε τα εγκλήματα αλλά τα ενεθάρρυνε. Στους λιποτάκτες Τούρκους υποσχόταν να τους χάριζε τη ζωή αν σκότωναν Έλληνες. Έτσι οι Έλληνες δεν μπορούσαν να κυκλοφορήσουν ούτε στα χωράφια τους γιατί κινδύνευαν από φανατισμένους Τούρκους. Τα ίδια και χειρότερα συνέβαιναν και με τους Αρμενίους. Τούρκοι λήσταιρχοι έμπαιναν

στα χωριά, μάζευαν τα χρυσαφικά τους και ύστερα τους σκότωναν για να μη γεμίσει ο τόπος "Αρμεναριό".

Ποιες είναι οι αιτίες της Μικρασιατικής καταστροφής όπως αναφέρονται στο 3ο Μέρος του βιβλίου;

- Ο ρόλος του ξένου παράγοντα (συμφέροντα μεγάλων δυνάμεων).
- Οι κακοί χειρισμοί και οι εσφαλμένες εκτιμήσεις των ηγετών της Ελλάδας.
- Η απώλεια του ηθικού του ελληνικού στρατού.
- Η παρέκκλιση από τον αρχικό στόχο της εκστρατείας που έδωσε την ευκαιρία στους Τούρκους να παρουσιάζουν την αντίσταση τους σαν πόλεμο για την ανεξαρτησία της Τουρκίας.
- Οι δυσκολίες ανεφοδιασμού του ελληνικού στρατού.

Πως φαίνεται η αδιαφορία και η εγκατάλειψη των ελληνικών δυνάμεων στη Μικρά Ασία από την ελληνική κυβέρνηση;

- Τα συντάγματα διαλύονται και ο στρατός δίχως αρχηγούς κάνει ότι θέλει.
- Δεν κάνουν γραμμές τα τρένα ώστε να σώζουν το λαό
- Αποχώρηση των Ελληνικών Πλοίων
- Δεν στέλνουν πλοία να μεταφέρουν τον κόσμο στην Ελλάδα και στα ελληνικά νησιά.

Με ποιες σκηνές δίνεται η τραγική "έξοδος" του ελληνισμού της Μικρασίας;

- Οι Τούρκοι στη Σμύρνη. Το τουρκικό ιππικό φτάνει στην παραλία της Σμύρνης και βάζει φωτιές παντού. Ο κόσμος εκατοντάδες, χιλιάδες, κόσμος τρελός από φόβο τρέχει στα στενοσόκακα και ξεχύνεται στην παραλία. Οι Τούρκοι τους κυνηγούν και τους σφάζουν. Παίρνουν ανήλικα παιδιά και τα βιάζουν μέχρι θανάτου. Οι περισσότεροι πέφτουν στη θάλασσα για να μην τους πιάσουν. Προτιμούν να πνιγούν.
- Μέσα σ' αυτό το χάος γονείς χάνουν τα παιδιά και παιδιά τους γονείς. Οι άντρες πιάνονται αιχμάλωτοι και βασανίζονται σε πεζοπορίες. Τους περνούν από χωριά όπου τους περιμένουν Τούρκοι έτοιμοι για εκδίκηση.

Ποια ήταν η τύχη των Ελλήνων μετά την καταστροφή της Σμύρνης;

Όσοι δεν σφαγιάστηκαν από τους Τούρκους σκορπίστηκαν σ' όλα τα μέρη της Ελλάδος καθώς και σε γειτονικές χώρες. Ενάμιση εκατομμύριο πρόσφυγες από την Μικρά Ασία έφτασαν σε ξένο τόπο με μόνο εφόδιο τις συνταρακτικές εικόνες φρίκης που έζησαν. Ολόκληρη γενιά Ελλήνων χάθηκε, ξεκληρίστηκε, διαλύθηκε, σκορπίστηκε παντού.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Εκδοτική Αθηνών, Τόμος ΙΕ

Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας, Γ Γενικού Λυκείου, Θεωρητικής Κατεύθυνσης

Ανδριώτη – Μπούρχα Κορίννα, Τσεσμές. Πολιτισμός και καθημερινή ζωή, εκδ. ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ., Αθήνα 2010

Βαρθολομαίου Βγένα, «Λαογραφικά στοιχεία της Μικράς Ασίας που καταγράφονται στους 6 πρώτους τόμους των Μικρασιατικών Χρονικών», Μικρασιατικά Χρονικά 20 (1998), 393-451

Ζήκας Γ., Αρχαία Ερυθραία. Το μέλι και η περιοχή, Κάτω Χαλάνδρι Αττικής 1979

Ερυθραία. Ένας ευλογημένος μικρόκοσμος στην καρδιά της Ιωνίας (επιμ. Θ. Κοντάρας – Μαριάννα Κορομηλά), εκδ. Πολιτιστική Εταιρεία «Πανόραμα», Αθήνα 1997

Κλεάνθης Φ., Αλάτσατα, η χαμένη πατρίδα μου, Αθήνα 1987

Κοντάρας Θ., Μελί, όσα δε σβήνει ο χρόνος, εκδ. Προοδευτικός και Πολιτιστικός Σύλλογος «Άγιος Ιωάννης ο Θεολόγος», Νέο Μελί Μεγάρων 2009

Κουτσοδόντη Ευαγγελία, Αλάτσατα Μικράς Ασίας, η πατρίς των γονέων μου, εκδ. Πελασγός, Αθήνα 2001

Μηλιώρης Μ., Τα Βουρλά της Μικράς Ασίας, μέρος Β΄, εκδ. «Ένωσις Σμυρναίων», Αθήνα 1965

Μπαλτάς Α., Τα Καράμπουρνα της Μικρασιατικής Ερυθραίας, εκδ. Μπαλτά, Αθήνα 2010

Στου Μελιού τους καφενέδες [ηχογράφηση], (επιμ. Προοδευτικός και Πολιτιστικός Σύλλογος «Άγιος Ιωάννης ο Θεολόγος»)

Τίγκου Στρατηγούλα, Από τη Χερσόνησο της Ερυθραίας στη Ν. Ερυθραία, Αθήνα 2008

Τραγούδια και χοροί από τα Αλάτσατα και την Ερυθραία της Μικράς Ασίας [ηχογράφηση], (επιμ. Λύκειο των Ελληνίδων), Αθήνα 1991

Τραγούδια και χοροί από τη Σμύρνη και από την Ερυθραία της Μ. Ασίας [ηχογράφηση], (επιμ. Λύκειο των Ελληνίδων), Αθήνα 1994

Χατζημιχάλη Αγγελική, Η ελληνική λαϊκή φορεσιά, εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 1978-1983

Οι πρόσφυγες του 1922 και η μουσική τους δραστηριότητα στη νέα τους πατρίδα Πηγή: www.lifo.gr

Ρεμπέτες και ρεμπέτικα Πηγή: <http://www.istoria.gr>

Οι συνταγές της πατρίδας – Μικρασιάτικες συνταγές για φαγητά και γλυκά mikrasiatis.gr/syntages-tis-patridas-mikrasiatikes-syntages/

http://mikrasiates-konstantinato.blogspot.com/2016/01/blog-post_10.html

Διδώ Σωτηρίου, Τα ματωμένα χώματα. Εκδ. Κέδρος